

FUNDACIO JAUME BOFILL

777

SANT MIQUEL DE FLUVIÀ - 1993

Imatge social i vida quotidiana

Raimon Bonal i Falgàs
Anna Berga i Timoneda

Nadal 1992
Provença, 324
08037 Barcelona

INDEX

INTRODUCCIÓ	1
I. ELS HABITANTS DE SANT MIQUEL DE FLUVIÀ EN XIFRES	6
1. L'evolució de la població	6
2. Estructura de la població. Sexe i edats	10
3. Procedència dels residents. Immigració	16
4. Nivell d'estudis assolit. Coneixement de la llengua catalana	21
5. Estructura laboral i condicions socio-econòmiques	29
II. LA VIDA QUOTIDIANA A SANT MIQUEL DE FLUVIÀ	35
1. Els problemes de l'urbanisme i l'habitable	35
2. L'economia diària de la llar	43
3. L'escola de Sant Miquel en un context de pobresa d'instrucció	50
4. L'assistència sanitària	53
5. Les relacions socials a Sant Miquel de Fluvià	55
6. Els desigs explícits dels habitants de Sant Miquel de Fluvià	59
REFLEXIONS FINALS. A MANERA DE CONCLUSIÓ	60
SUGGERÈNCIES D'INTERVENCIÓ SOCIAL	66
EPÍLEG	69

INTRODUCCIÓ

A l'esquerra del riu Fluvià, Sant Miquel és un nucli rural rodejat de boscs de pins i alzines i de conreus de secà d'una extensió de 3'62 quilòmetres quadrats situats estratègicament al mig de l'Alt Empordà en el context d'una preciosa plana que a Sant Miquel arriba exageradament als 28 metres d'alçada sobre el nivell del mar.

Al centre del poble i presidint la rodalia amb el seu ufanós campanar, resta present el record de l'important monestir de Sant Miquel de Fluvià restaurat modernament i testimoni fidel i inamovible de la dinàmica de la història.

Fou aquell cenobi una abadia benedictina filial de Sant Miquel de Cuixà, a la Catalunya Nord a la falda de la muntanya del Canigó, des de temps anteriors al 1.011 i consagrat el solar o terreny el 1.045 pel famós abat Oliba, abat de Cuixà i de Ripoll, d'acord amb el compte d'Empúries i l'arquebisbe de Narbona. Fou posteriorment que, després de plets sobre la seva propietat amb el senyor local Guillem de Fenollosa, el 1.066 es pogué consagrar l'església. Entre l'una i l'altra consagració la comunitat s'hi devia reunir sota la regència d'un abat amb un nombre que oscil·là de vuit a quatre religiosos entre els segles XII i XIV.

El segle XV era ja en decadència i se sap que el 1.530 estava vacant i en mans d'un segrestador per disposició del rei. El 1.592 el papa Climent VIII en va fer un priorat de Sant Pere de Galligants de Girona sota la impugnació de Cuixà que nomenà un abat; però el 1.620 ja no tenia comunitat i s'havia refós amb Galligants.

No se'n sap res més i només hi resta l'església de tres naus i tres absis amb un campanar soberg d'un perfecte romànic llombard. El segle XIV hi va haver algunes modificacions amb ampliacions posteriors afectant el cor, els absis, la teulada i la fortificació de la torre i no fou fins el 1.533 que es va acabar la façana.

La quietud i la tranquil·litat de l'indret són els testimonis d'una història recent que tampoc ha estat sistematitzada i que ha provocat la demanda d'aquesta recerca i que ha motivat aquest petit informe que ens plau de fer conèixer.

El gener del 1.992, l'alcalde, el secretari i l'aleshores assistent social de Sant Miquel de Fluvià explicitaven formalment la demanda a la Fundació Jaume Bofill de Barcelona amb l'objectiu concret de fer un diagnòstic de la realitat social d'un poble que, de tenir 296 habitants el 1.960, havia arribat a aproximadament als 560 el 1.991; pràcticament havia doblat la seva demografia en el breu espai de trenta anys.

I, curiosament, preocupava a les institucions del poble, malgrat la seva petitesa de dimensions, la intervenció en el camp dels serveis socials, basant-se en la intuïció més o menys fonamentada que Sant Miquel de Fluvià era atípic i diferenciat per respecte als nuclis del seu entorn.

Per altra banda, hi havia la convicció que s'havia creat una representació social del poble absolutament contraproductiu; la premsa més divulgada a les comarques gironines (el PUNT DIARI) se'n feia ressò moltes vegades jugant el seu paper de caixa de ressonància: les goteres de l'església, la forta immigració experimentada i la conflictivitat de l'equip de futbol local (2-X-1.982), la hipotètica intoxicació de les aigües al poble (24 i 26-V-1.985), la gratuïtat de la festa (1-X-1.987), la conflictivitat de les revisions del cadastre (sense data visible), el nombre excepcional d'afiliats al partit socialista (13-X-1.991 i 27-X-1.992), la protesta d'un veí pels desperfectes ocasionats al seu vehicle per una tramuntanada (2-I-1.992), la interrupció del tren per un foc provocat en un canyer (14-IV-1.992) i les dificultats i problemàtica que suposa pel mestre treballar al col·legi públic Vallgarriga de Sant Miquel de Fluvià (29-IX-1.992).

A l'hora de concretar la demanda, els sol·licitants volien incidir sobre sis temes que consideraven essencials: l'economia, l'habitatge, la salut, el treball, la vida cultural i les relacions personals, familiars i socials. Es tractava de posar fil a l'agulla i reformular la demanda per tal de fer-la operativa i funcional amb la finalitat d'accedir a la dada empírica concreta.

El 3 de febrer d'aquest 1.992 es va establir un primer contacte directe ara ja al mateix poble. La proposta havia estat reformulada i sabíem quines dades necessitàvem i el propòsit era l'aprofitament de l'oferta de gestió de les institucions per a procurar-nos els primers materials per a iniciar la tasca.

Però, des d'aquell febrer es va fer el silenci i era difícil precisar si efectivament aquest treball es duria a terme. No fou fins a finals de l'estiu del 1.992 que un paquet arribava a la seu de la Fundació amb el timbrat de Sant Miquel de Fluvià; era la senyal de sortida i l'inici de la nostra responsabilitat de lliurar en un termini prudencial un informe que pogués respondre a les expectatives de les institucions locals que havien provocat la idea de la sol·licitud presentada feia ja tants mesos.

Per a nosaltres, Sant Miquel de Fluvià és una unitat sociològica que té un interès d'ésser estudiada en si mateixa; com si es tractés d'una institució, d'una associació de persones. En aquesta consideració prèvia, volem anar més enllà del que popularment se'n diu "problema social" per tal de descobrir el "problema sociològic". El que volia dir que havíem d'anar molt més enllà dels interessos i de les preocupacions que havien provocat la demanda quan es van establir els primers contactes.

Les implicacions metodològiques d'aquesta presa de posició són clares, perquè ens interessa atènyer les estructures socials que fan possible i que expliquen que Sant Miquel de Fluvià pugui ésser considerat un problema social, tant des de les instàncies amb responsabilitat d'intervenció dintre del municipi, com de la imatge social i col·lectiva que uns determinats fets poden generar.

Ens interessa conèixer l'estructura socio-demogràfica del poble, sense oblidar la història i tenint compte de les realitats socials complexes que la defineixen i que impliquen unes determinades

relacions socials i que, en conseqüència, estan produint una determinada imatge social del poble que fa que sigui captat des de l'exterior d'una determinada manera.

Si Sant Miquel de Fluvià és una unitat sociològica observable en si mateixa, segons el nostre particular punt de vista, farà l'objecte d'una doble observació amb un plantejament metodològic rigorós i disciplinat.

D'una banda, s'haurà de fer recurs a tot tipus de font documental que contempli des de l'exterior la realitat d'aquest municipi sigui quina sigui l'expressió d'aquest document, des de l'estadística local al testimoni periodístic i, d'altra banda, haurem de veure des de l'interior com defineixen els actors implicats la seva inserció en aquesta realitat i la seva identitat social en tant que condicionada contextualment per la vida quotidiana que emmarca el fet de viure, estudiar, treballar i relacionar-se dintre de Sant Miquel de Fluvià.

Aquest doble procediment és absolutament intercanviable posant en evidència una coherència informativa que no autoritza la més mínima contradicció entre ambdues fonts (les documentals i les vives). Al cap i a la fi, ambdues han de convergir en trobar explicacions des de l'exterior i des de l'interior al passat històric com explicació absolutament indispensable per a comprendre la realitat present i qui sap si donant pautes o perspectives d'intervenció en un futur més o menys llunyà.

Pràcticament la justificació de la nostra manera de procedir metodològica ni és necessària. Els recurs a qualsevol document és indispensable per a veure com s'ha construït i s'està edificant la realitat social de Sant Miquel de Fluvià.

No hi ha massa documents escrits que es refereixin al nostre municipi, si exceptuem els rapports analítics qualitius fets recentment des de l'escola; tot el contrari de les fonts estadístiques que, malgrat les seves limitacions pel que fa a la seva fiabilitat, són força abundants, des dels arxius de l'Institut d'Estadística de Catalunya als padrons municipals que han estat amablement facilitats per la secretaria de l'ajuntament.

La primera part de la nostra recerca fa ús bàsicament d'aquestes fonts documentals verificades i validades pel testimoni viu d'informants qualificats pel seu protagonisme exercit en la vida local.

Les fonts vives, per la seva banda, tenen per a nosaltres una especial significació. Els nostres interlocutors, informants i actors a l'ensem de la vida quotidiana de Sant Miquel de Fluvià, són aptes a exterioritzar i formular realitats i a expressar actituds, vivències, sentiments i interaccions que fan comprendre la vida col·lectiva local en les seves expressions més quotidianes; ens trobem ara al bell mig d'un entrellat entre la dinàmica social que els actors construeixen i l'estàtica social que pressiona aquests actors i de la qual en són uns testimonis excepcionals.

La nostra segona part ha fet ús bàsicament d'aquestes fonts vives per a intentar penetrar en la profunditat de l'entrellat més viscut de la vida local.

Amb la col.laboració de persones coneixedores del poble i de la seva gent, hem fet un pla de converses amb interlocutors que responien hipotèticament a unes característiques específiques i concretes segons les variables d'immigració, de treball i d'infants en edat escolar per tal de parlar amb ells d'aquells sis temes que tan preocupen les institucions municipals.

D'una banda, es tractava d'una aventura presidida per la penetració en una realitat desconeguda per a nosaltres i, d'altra banda, hi havia la seguretat d'atènyer, de construir i reconstruir la vida quotidiana de la gent a partir, no solament del que les persones fan, sinó de la seva personal implicació i reaccions en els diversos temes de la vida local. Una empresa llaminera i a l'ensem agosarada.

Estàvem convençuts que les vivències ressentides i viscudes pels actors socials en l'elaboració del seus discursos, ens donarien elements analítics per tal comprendre la globalitat de la realitat de Sant Miquel de Fluvià en la construcció des de l'interior.

Ambdues aproximacions de la nostra recerca, l'estructura socio-demogràfico-històrica i la construcció social de la quotidianitat -les dues parts en les que hem dividit aquesta exposició-, es complementarien de tal manera que permetrien donar una visió global de la realitat social del poble amb la possibilitat de donar una explicació el més aproximada possible de Sant Miquel de Fluvià considerat com un fenomen social total. És aquest el nostre projecte i és aquesta la manera que hem pensat per a treballar-lo.

Ens cal agrair tant i tants informants anònims que han prestat la seva col.laboració per a poder lliurar aquesta petita monografia de Sant Miquel de Fluvià; des dels qui van jugar un paper més o menys rellevant en algun moment de la història recent del municipi fins els qui encara hi tenen un paper a representar.

D'aquests n'hi ha que han estat contactats molt lluny del poble i que es feia absolutament necessari conversar per tal de respondre als interrogants que ens anàvem formulant a mesura que les informacions documentals aplegades ens formulaven preguntes i ens qüestionaven determinats aspectes de la vida del poble.

I aquests nostres informants no han estat sempre deliberadament buscats; a vegades és aquella conversa al bar, aquell intercanvi fet al carrer o aquella comunicació informal que les circumstàncies aleatòries i casuals ens proporcionaven. A vegades era un adult, una dona, un adolescent, un jove o els que esporàdicament estan esperant a la sala d'espera de les visites a l'ambulatori. Tots ells, sense saber-ho, contribuïen a construir la vida local, a fer la sociologia de la vida quotidiana a Sant Miquel de Fluvià.

Encara que els hagi passat desapercebuda l'eventualitat, a tots ells donem el nostre més sincer agraïment i se'ns fa impossible esmentar-los; en part per una raonable i volguda discreció ètico-professional i en part per no caure en oblits inconfessables.

El que sempre hem descartat ha estat el procediment de fer un qüestionari estereotipat a passar a una mostra aleatòria i probabilística representativa de la població; sempre vam pensar que l'aproximació antropològica i viva de la realitat ens era més aconsellable que tot altre tipus de tècnica estadística. Al cap i a la fi volfem comprendre la vida i no només descriure-la.

Si el resultat d'aquest informe fos suficientment operatiu per a invitar a treballar políticament i socialment amb i sobre la gent de Sant Miquel de Fluvià, ja ens donaríem per ben satisfets.

Raimon Bonal i Anna Berga
Fundació Jaume Bofill

I. ELS HABITANTS DE SANT MIQUEL DE FLUVIÀ EN XIFRES

1. L'evolució de la població

A l'hora de començar un treball d'estructura social és important situar el municipi que és objecte del nostre estudi d'acord amb una sèrie de variables que són fonamentals i bàsiques per a la nostra millor comprensió. Es en aquest sentit que les variables demogràfiques constitueixen un primer pas per fer-nos un perfil de la realitat i poder anar aprofundint en el coneixement de l'estructura social.

Sant Miquel de Fluvià ha seguit una evolució de la seva població, des de començament de segle, que és a grans trets paral·lela a la que es produeix a la resta de la comarca de l'Alt Empordà (veure quadre i gràfic n.1)

Fins als anys 40 les xifres de població són inestables amb una tendència a la baixa, element que pot interpretar-se tenint compte dels efectes de la guerra civil i segurament, tal com es produeix a la resta de comarques perifèriques, els anys 20/30 s'observa un moviment migratori a la gran ciutat per causa de la limitació de recursos a les zones rurals.

D'altra banda, però, a partir dels anys cinquanta i, sobretot, seixanta el creixement de la població és molt notable i, proporcionalment, molt més rellevant que a la resta de la comarca; és així com la població de Sant Miquel de Fluvià arribà gairebé a doblar-se en el període entre 1.950 i 1.981, mentre que les dades globals de la comarca ens indiquen un creixement molt més moderat.

Hi ha diversos factors que poden ser explicatius d'aquesta inversió en la tendència fins aleshores observada; en efecte, a partir d'aquest moment es contempla un creixement que, partint dels anys 50/60, s'ha mantingut fins avui amb més o menys intensitat.

Un primer factor important pot ser la recuperació relativa de la postguerra a partir dels anys cinquanta, que implicarà a l'Estat Espanyol un moviment migratori intern, que té una trajectòria clara del sud (Andalusia, Extremadura) a la perifèria i que suposarà una entrada important d'immigrants a les comarques catalanes.

Les xifres globals de l'Alt Empordà ens reflecteixen aquest creixement però, de tota manera, les proporcions corresponents a Sant Miquel de Fluvià són molt més elevades. Sembla que el factor determinant que implicarà l'assentament d'un nombre important d'immigrants andalusos al poble serà la construcció als anys seixanta de la doble via del tren Barcelona-Portbou i que comportarà una necessitat important de mà d'obra en la construcció de la mateixa.

"Les obres de la doble via són el motiu inicial de l'arribada d'aquests immigrants del sud als pobles de la comarca, però a Sant Miquel es produeix amb més rellevància i un cop acabades les obres hi ha encara una permanència per varis

factors: Sant Miquel tenia una estació de tren important, era un nucli de carreteres i estava també a prop de Figueres, és a dir, tenia una activitat".

Aquesta interpretació ha estat contínuament repetida per part dels nostres informats qualificats i, d'altra banda, hem recollit diverses valoracions sobre el procés d'assentament d'aquesta població nouvinguda: l'evolució que suposa a nivell de poble i les pròpies condicions de vida de la gent, com veurem posteriorment.

Aquesta arribada de persones procedents de fora del municipi provocà, en general, transformacions en els indicadors demogràfics de la població i concretament un rejuveniment de la població que haurà d'incidir en les taxes de natalitat i en la modificació d'altres aspectes del comportament poblacional.

A partir de l'any 1.986 aquest procés, que tendia a poc a poc a estabilitzar-se, arriba a un punt d'inflexió i es produeix un increment de la població que caldrà analitzar fins a quin punt és degut a una major immigració. Les dades de 1.991 ens indiquen l'existència d'un lleuger decreixement en la població que, aquest cop sí, contrasta amb el creixement progressiu que es produeix a nivell comarcal.

QUADRE Núm. 1

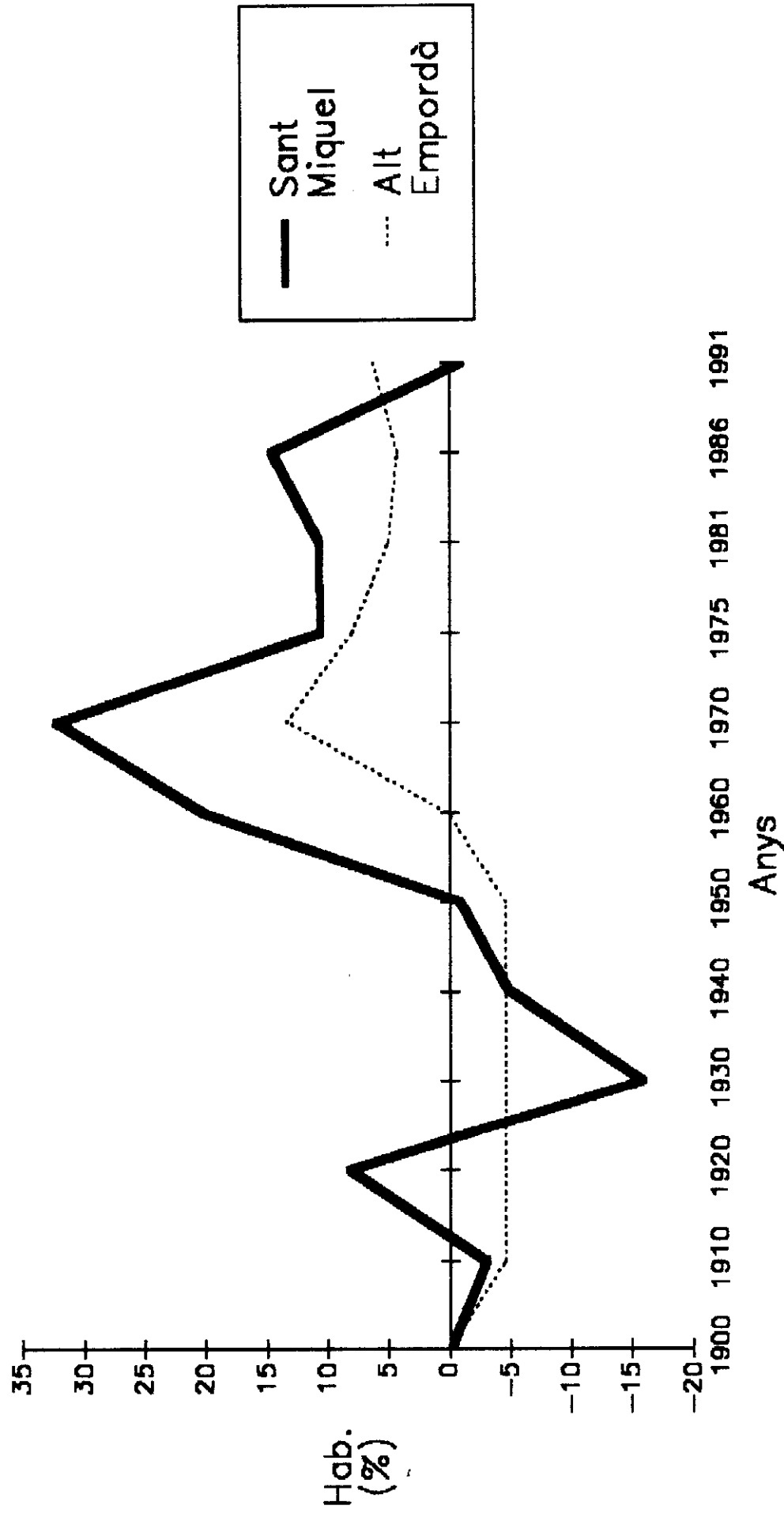
EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE SANT MIQUEL DE FLUVIÀ (1900-1991) EN COMPARACIÓ AMB L'EVOLUCIÓ COMARCAL. (Habitants totals)

Anys	St. Miquel Fluvià	Alt Empordà
1900	286	66.316
1910	278	
1920	301	
1930	260	
1940	248	

1950	246	63.423
1960	296	63.587
1970	392	72.111
1975	434	77.919
1981	481	81.852
1986	552	85.398
1991	547	90.755

Fonts: - CALS, J.; LOSTADO, R.; MATAS, A. "L'Alt Empordà. Recursos i estructura econòmica." Caixa d'Estalvis de Catalunya. Barcelona 1987.
- Institut d'Estadística de Catalunya.

Gràfic 1
 EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE SANT MIQUEL DE FLUVIÀ
 (1900-1991) EN COMPARACIÓ AMB L'EVOLUCIÓ COMARCAL

Font: Elaboració pròpia a partir del quadre I.

Aquestes dades ens obliguen a una reflexió sobre quins elements són rellevants actualment per explicar l'evolució que el poble ha seguit en aquests darrers anys i, alhora, ens donarà elements d'interpretació per poder entendre cap a on apunta aquest procés.

Per poder fer això, de tota manera, ens caldrà anar una mica més enllà i entrar a analitzar altres aspectes que ens ajudin en la interpretació.

2. Estructura de la població. Sexe i edats

Per entendre quin ha estat el procés evolutiu de la població de Sant Miquel de Fluvià hi ha un element que resulta essencial a aquests efectes: conèixer com és l'estructura per sexes i edats de la seva població i com ha canviat en períodes de temps diferents.

Si ens situem en les darreres dades disponibles, procedents del cens de 1.991 (quadres 2.1), podem observar com se'ns presenta un envelliment relatiu ¹ amb un 49'6% de la població situada en els intervals superiors a 35 anys. D'altra banda, però, aquestes dades cobren tota la seva significació si les comparem amb les xifres corresponents als anys 1.981 i 1.986 que ens permeten apreciar de manera clara aquesta tendència a l'envelliment de la població i el decreixement de la proporció de població infantil.

Aquesta realitat queda reflectida molt gràficament en la comparació transversal dels índexs de dependència ² i d'envelliment (quadre 2.2) que ens mostra com aquest darrer arriba a doblar-se en el període entre 1.981 i 1.991.

D'altra banda, l'índex de dependència es manté estable, fet que s'interpreta considerant que mentre l'any 1.981 el gruix de població "depenent" estava format pels grups d'edat infantil (fins a 14 anys), l'any 1.991 les dues poblacions tendeixen a igualar-se en proporció (tot i que la població major de 65 anys creixi i la infantil es redueixi).

Aquesta és una tendència generalitzada a les comarques catalanes i porta al progressiu estancament de la població, que a Sant Miquel de Fluvià arriba tard, en comparació a molts altres punts de Catalunya, donada la important immigració produïda des dels anys seixanta.

¹. El grau d'envelliment de la població constitueix una variable bàsica pwe conèixer la situació en què es troba una estructura demogràfica concreta. Permet observar, a primer cop d'ull, una població jove d'una altra més envellida, la qual cosa és d'importància cabdal per a la planificació dels serveis socials. Per altra banda, és un indicador per a veure en càlculs posteriors sectors poblacionals tan bàsics com la infància, la joventut i la gent gran.

². La finalitat principal de l'índex de dependència és donar a conèixer la relació entre la població en edat de treballar i la que queda fora d'aquesta condició. D'aquí sorgeix el nom: la població dependent és aquella que no es troba en edat teòrica de treballar; els menors de 15 anys i els més grans de 64 anys. I coincideix amb la que que requereix d'atencions especials. Contràriament, la població no dependent serà la compresa entre els 15 i els 64 anys.

Si prenem en consideració les dades de 1.981 que ens permeten establir comparacions amb la província de Girona, les dades comarcals i les globals de Catalunya podem veure com, en aquell moment, Sant Miquel de Fluvià se situa respecte la comarca (que registra uns índexs d'envelliment molt elevats) com un nucli diferenciat i molt més proper percentualment a les dades globals catalanes.

Es palès que la població de Catalunya, que als anys 80 encara gaudia d'una proporció, a nivell global, relativament jove (molt condicionada també per la immigració que s'assentà principalment a l'àrea metropolitana de Barcelona), registra als anys 90 una tendència accentuada a l'envelliment i al progressiu estancament.

Pel que fa referència a Sant Miquel de Fluvià, les piràmides d'edats comparades (entre 1.981, 1.986 i 1.991) reflecteix la disminució de la població infantil i el progressiu increment de la gent gran.

QUADRE Núm. 2.1

DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ PER GRUPS D'EDATS AGREGATS (1981 - 1986 - 1991)

	1981	1986	1991
0-14	24,13	22,28	18,21
15-24	19,96	18,30	17,80
25-34	11,01	15,76	14,38
35-64	33,68	30,80	33,80
65-	10,41	12,32	15,81

- Fonts: - Elaboració pròpia a partir de les dades de:
 . 1981: Cens de població a 1 de març de 1981.
 . 1986: Padró municipal d'hab. a 1 d'abril de 1986.
 . 1991: Cens de població a 1 de març de 1991.
 - Institut d'Estadística de Catalunya.

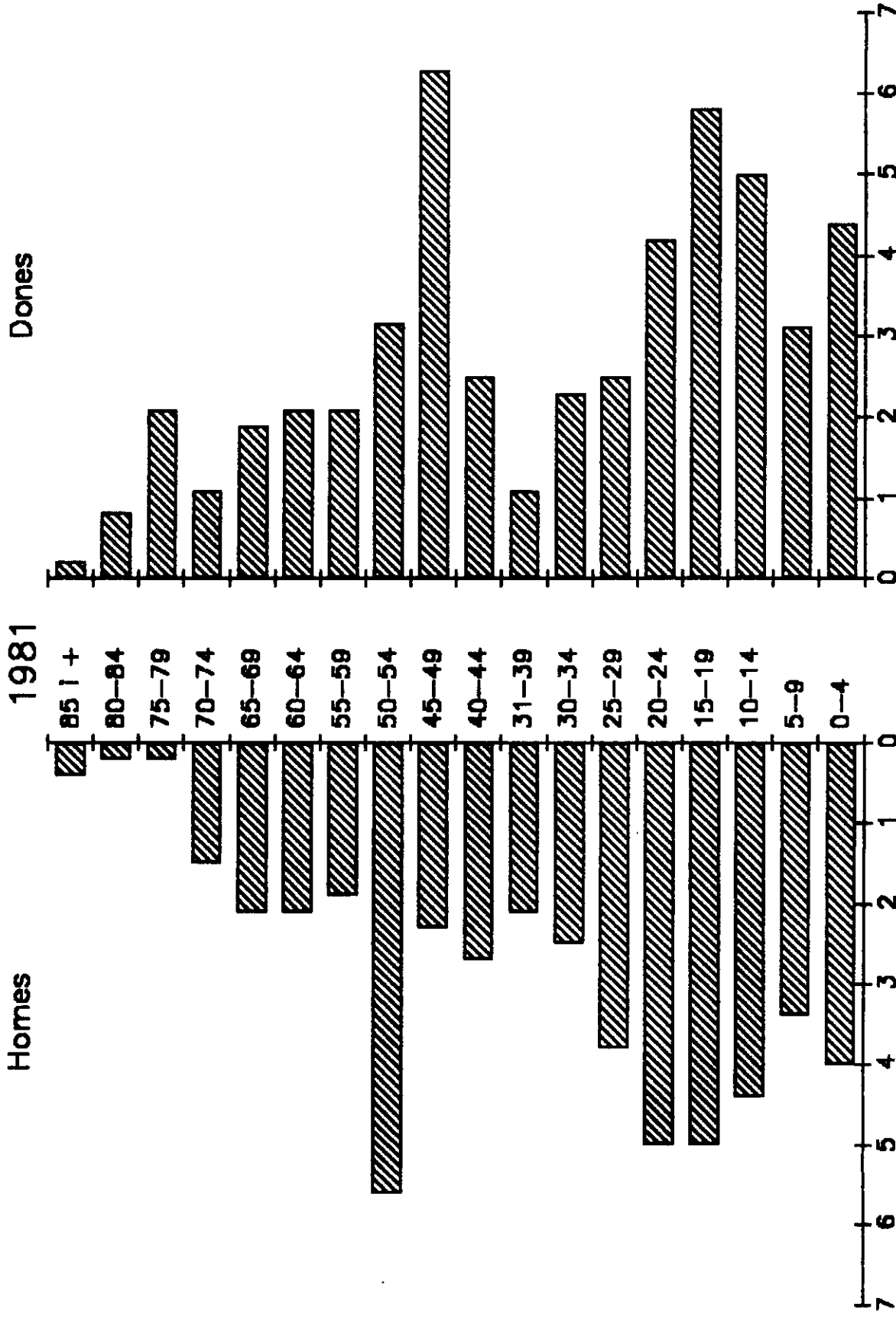
QUADRE Núm. 2.2

ÍNDEXS D'ENVELLIMENT I DE DEPENDÈNCIA DE LA POBLACIÓ
(1981 - 1986 - 1991). COMPARACIÓ L'ANY 1981 AMB LES DADES
COMARCALS, PROVINCIALS I GLOBALS DE CATALUNYA.

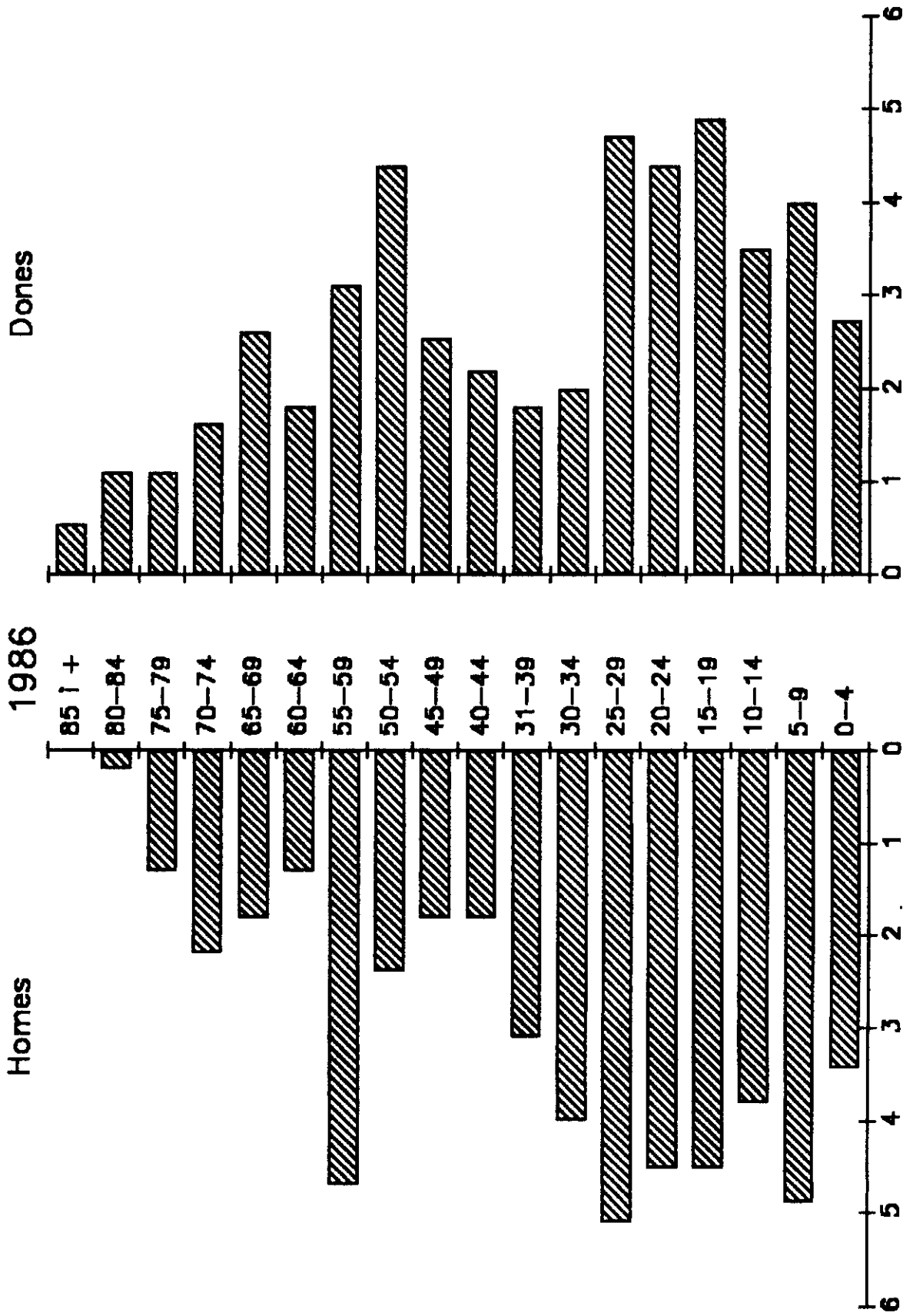
St. Miquel Fluvià	1981	1986	1991
Índex envelliment	43	55	86
Índex dependència	53	53	51

Any 1981	Alt Empordà	Prov. Girona	Catalunya
Índex envelliment	60,3	54,9	44,5
Índex dependència	60,2	56,6	56,1

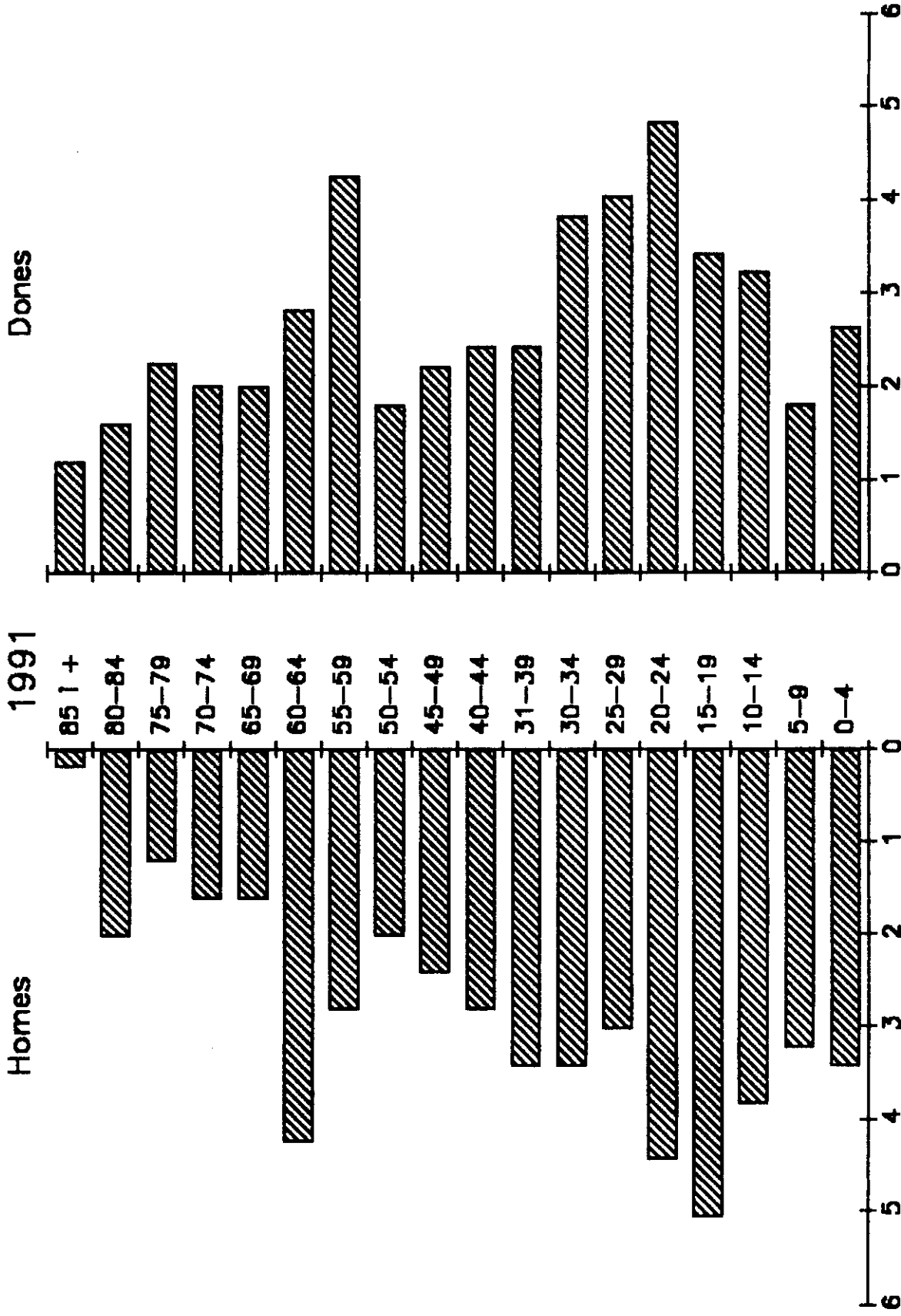
Fonts: - Elaboració pròpia a partir de:
 . Quadre 2.1
 . CALS, J.; LOSTADO, R.; MATAS, A. "L'Alt Empordà. Recursos i estructura econòmica." Caixa d'Estalvis de Catalunya. Barcelona 1987.

Font: Elaboració pròpia a partir del padró municipal d'habitants, amb data de referència d'1 de març de 1981.
 Institut d'Estadística de Catalunya.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del padró municipal d'habitants a 1 d'abril de 1986.
 Institut d'Estadística de Catalunya.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del cens de població a 1 de març de 1991.
 Institut d'Estadística de Catalunya.

3. Procedència dels residents. Immigració

Es del tot evident que, si hi ha un element demogràfic decisiu a Sant Miquel de Fluvià és precisament el fenomen migratori tal i com ja hem apuntat en parlar de l'evolució de la població.

Hem explicat el creixement espectacular que es registra, a nivell poblacional, als anys 60/70 i fins a quin punt la immigració de població del sud de l'Estat Espanyol esdevé un factor explicatiu de primer ordre.

En aquest punt, ens interessa analitzar més a fons quina ha estat l'evolució del procés migratori i quin és el lloc de procedència dels immigrants per poder fer una interpretació posterior de les causes que intervenen en aquest procés i dels efectes que ha tingut i encara té en la vida del poble.

Si prenem en consideració les dades del padró de 1.981, podem observar fins a quin punt la immigració a Sant Miquel de Fluvià s'ha produït localitzada en períodes molt concrets.

Des de principis de segle fins als anys 50, el nombre de nouvinguts al poble era molt petit i sembla que poc significatiu. D'altra banda, a partir dels anys 50 es produeix una innovació en aquest procés migratori moderat i la xifra es dispara any rera any, fins arribar al període 1.976-1.981 (que és el darrer del qual disposem dades) que constitueix el moment àlgid quant a arribada de nous residents al poble.

Aquest procés portarà el mateix any 1.981 a registrar una població amb un 69% de nouvinguts, el 55'9% dels quals procedents de fora de Catalunya. Sembla que podria parlar-se en aquests anys de "segona onada immigratòria", fet que podríem explicar, segons ens han repetit varis dels nostres informants, per l'arribada de familiars dels primers immigrants dels anys 60 i, alhora, una incorporació de població francesa.

"La segona onada immigratòria s'explica per un aterratge de francesos i de nouvinguts no necessàriament magrebins, i molt sovint familiars dels immigrants. A mesura que anaven trobant feina aquí s'anaven assentant."

Si observem les dades comparatives pels tres anys (1.981, 1.986, 1.991) podem veure fins a quin punt la procedència dels immigrants es manté, a trets generals, invariable, tot i els canvis relatius que podem observar-hi (quadre 3.1).

D'una banda, comparant les xifres entre l'any 1.981 i el 1.991 es constata una continuïtat, amb una certa tendència a l'alça, dels procedents de Catalunya mateix i, dins dels quals, un cert increment dels de Girona (que inclouen els nascuts a Sant Miquel de Fluvià). Aquest fet pot atribuir-se al relatiu estancament de la immigració i a l'empadronament dels fills dels nouvinguts nascuts ja a la localitat.

La immigració de la resta de l'estat espanyol es manté gairebé invariada des del 1.981 (amb una alça moderada el 1.986 i un cert estancament el 1.991) i presenta la comunitat andalusa com el lloc de procedència més comuna, amb molta diferència respecte la resta de tots els immigrants residents al poble.

D'altra banda, un element que esdevé força remarcable, i que pot constituir posteriorment una explicació clau per a l'anàlisi de la vida social al poble, és el fet de què dins els mateixos immigrants andalusos, una part molt remarcable prové concretament de la província de Jaén (46%) i, de manera particular, de dos pobles de la mateixa: Jodar i Jabalquinto.

"Els dos grups més importants d'immigrants són els procedents de Jabalquinto i Jodar, molt cohesionats entre ells, i que constitueixen un cercle relativament tancat, fins al punt que les persones s'han anat casant entre elles. Si féssim un repàs de tots els cognoms veuríem que tots es creuen; tots són oncles o àvies".

Declaracions d'aquest tipus, fetes per varis informants estretament vinculats al poble i a la seva realitat històrica recent, ens permeten completar les dades estadístiques amb la percepció subjectiva que els mateixos actors socials tenen de la realitat de la qual formen part.

Aquesta realitat ens permet parlar d'un fet immigratori amb una característica diferenciadora: el trasllat d'una comunitat andalusa amb vincles comuns a un poble petit on han de començar de nou les relacions socials. En aquest sentit, sorgeix una hipòtesi clara, fonamentada d'altra banda per diverses converses que hem mantingut amb persones del mateix poble, que serà fonamental en la nostra anàlisi posterior i que fa referència al grau d'integració d'aquesta comunitat a la realitat del poble.

A l'hora d'interpretar quines són les causes que expliquen aquesta arribada tan important d'immigrants des dels anys 60 i, encara més, el seu assentament definitiu al poble, cal anar més enllà de les dades descriptives i entrar en una anàlisi feta a partir d'altres informacions complementàries.

Segons ens han informat persones que van viure aquests moments inicials al poble, sembla que la permanència d'aquests immigrants al poble un cop acabades les obres de la via es produeixen per diverses raons que explicarien, en certa manera, la particularitat de Sant Miquel respecte d'altres pobles de la comarca que també van viure un procés immigratori important.

"Quan s'acaben les obres de la via no hi havia feina i la gent s'havia d'espavilar: els més espavilats marxen a França, a Perpinyà, a través de la verema i després s'hi quedaran; molts d'aquests després tornen a Sant Miquel els caps de setmana perquè s'havien fet una casa: els hi dèiem "els francesos de Màlaga". Els que no van ser capaços de fer res més es queden al poble".

Les característiques d'aquell assentament inicial dels anys seixanta ens ha estat relatat per moltes persones i es presenten correlacions entre l'anàlisi de l'evolució urbanística i de les condicions de vida dels nouvinguts.

"Aquí van trobar lloc per instal·lar-se, pisos molt vells, en molt males condicions (podien viure fins a catorze persones en una casa) que estaven situats al nucli del poble i eren de gent que havia marxat a viure a Figueres. Després la majoria van anar espavilant-se, compren terrenys i es van fent la casa; alguns però no han reeixit i encara viuen a les cases de baix que, tot i estar reformades, es troben en molt males condicions".

Aquests primers anys d'assentament sembla que canvien la vida del poble a diferents nivells. El que per nosaltres esdevé més rellevant, de fet, és com això incideix en la seva imatge cara enfora i, alhora, com ho perceben aquelles persones vinculades al poble i que coneixen de prop la seva evolució.

"En els inicis, hi havia molta misèria a tots els nivells (física, espiritual...) i eren generals els casos de borratxeres, batusses... hi havia una temporada que Sant Miquel feia por.

Passada aquesta primera fase es comencen a remenar calers, i... calers sense cultura... ja se sap, anaven a l'engròs. Hi havia droga, els porros eren comuns, i hi havia delinqüència, dos o tres delinqüents fixats, que havien estat a la presó".

"Quan vaig arribar a Sant Miquel sentia a parlar de què hi havia droga, camells. Aleshores em van dir una cosa que se'm va quedar gravada: que a Sant Miquel hi havia molts delinqüents però poca delinqüència."

El poble, però, també es transforma a nivell físic a partir de la construcció de l'anomenat "poble nou", on s'hi traslladaran famílies que vivien inicialment al nucli.

El procés de construcció d'aquesta urbanització ha suscitat interpretacions diverses que recollirem aquí sintèticament.

"La urbanització és molt recent. La gent va trobar uns terrenys molt bé de preu, quasi tots treballaven en la construcció i en els temps lliures, els caps de setmana, s'anaven fent la caseta. Ara hi ha clavegueres i llum, però abans era un desgavell; si plovia una mica era intransitable".

"El poble nou va ser una explotació econòmica com les que eren comuns en aquell temps, construcció sense cap ordre. Són cases sobretot d'autoconstrucció; l'ordenació urbanística es fa posteriorment: aigües, asfaltat, llum... Les terres eren barates perquè només hi havia el terreny; era un engany perquè després havien d'anar pagant sempre."

Davant d'aquestes declaracions se'ns presenta una qüestió clau referent al grau d'integració dels nouvinguts a la realitat del poble i, en estreta relació amb això, quina fou i és encara l'actitud dels autòctons vers la població immigrada? Aquest és un element molt rellevant i alhora complex d'interpretar, però que pot ésser fonamental a fi de poder comprendre millor la realitat actual, entesa com a fruit d'uns moments inicials força complexes.

D'una banda, es repeteix de manera força generalitzada la referència a la no integració de bona part d'aquesta població, que es tradueix en aquests termes:

"el que fan és traslladar la seva realitat d'origen al poble on viuen des de fa tants anys, sense voluntat d'integrar-s'hi i, fins i tot, rebutjant la realitat catalana..."

I aquesta generalització s'aplica a diferents àmbits de la vida social del poble: les festes, el futbol, les relacions extraescolars dels infants...

"Les festes tradicionals del poble eren La Santa Espina i Sant Miquel. Els que participaven eren els catalans, els andalusos només s'emborratxaven. Es plantejà a nivell d'ajuntament fer una sala per celebrar actes culturals per integrar gent castellana que no anava a la plaça del poble quan es feien sardanes; es feia una festa d'estiu al pati del col·legi i la festa major a baix al poble. Va costar molt que s'integressin, i encara no accepten les sardanes."

"Ara no hi ha massa motiu de separació entre els col·lectius del poble amb ocasió de la festa major. Separació entre persones...Déu n'hi do!, més que entre immigrants/autòctons. De fet hi havia molts problemes: en no haver-hi local es feia a la plaça i altres volien que es fes al pati de l'escola, però allà no es podia fer perquè s'havia de portar la llum de no sé on. Hi havia problemes pressupostaris perquè ho muntessin com fos, el poble no hi ajudava econòmicament i els que hi ajudaven se'n queixaven. El futbol era diferent, durant molts anys no n'hi va haver, i quan es va muntar de nou la directiva la van agafar un grup d'immigrants. Aleshores molta gent no hi va voler jugar."

"El futbol era molt conflictiu, eren destralers amb el punyal a la cintura, i a matar gent!. El públic era encara més perillós: hi havien unes dones que deien tot lo del món... Els darrers anys els jugadors s'havien mentalitzat i no feien mal a ningú; el públic continuava, però menys que abans."

Des del nostre punt de vista, però, és necessari entendre com es va produir l'assentament dels immigrants, que de ben segur no va ser gens fàcil, i veure quins interessos estaven en joc en aquells moments al poble.

QUADRE Núm. 3.1

PROCEDÈNCIA DELS RESIDENTS: LLOC I ANY.
IMMIGRACIÓ. COMPARACIÓ ANYS 1981-1986-1991.

Procedència	1981	1986	1991
CATALUNYA	297	335	317
Barcelona	43	48	41
Girona	250	282	275
Lleida	2	3	
Tarragona	2	2	2
RESTA ESTAT	167	201	170
Andalusia	140	162	142
Aragó		1	2
Astúries			
Balears			
Canàries			
Cantàbria			
Castella-La Manxa	6	11	3

Castella-Lleó	4	5	3
País Valencià	2	2	2
Extremadura	5	5	5
Galícia		3	
Madrid		4	4
Múrcia	3		4
Navarra			
País Basc	1	2	2
La Rioja			
Ceuta-Melilla	6	6	3
ESTRANGER	13	16	26
TOTAL	477	552	513

Font: - 1981: Cens de població a 1 de març de 1981.
- 1986: Padró municipal d'hab. a 1 d'abril de 1986.
- 1991: Cens de població a 1 de març de 1991.
- Institut d'Estadística de Catalunya.

4. Nivell d'estudis assolit. Coneixement de la llengua catalana

En aquest punt ens sembla de màxim interès fer una anàlisi de les dades dels censos i padrons quant al nivell d'instrucció de la població de Sant Miquel de Fluvià, establint comparacions entre els percentatges de 1.981 i els de 1.991 (quadre 4.1).

En primer lloc, les dades recents de 1.991 no ens proporcionen informació detallada sobre la gent que "no llegeix ni escriu", i en canvi ens parla de la categoria "sense estudis" que, tot i ser la més propera, no es correspon necessàriament a l'índex d'analfabetisme de la població.

En qualsevol cas, resulta bastant remarcable la proporció d'individus que s'inscriuen en les categories "sense estudis" i "estudis primaris" (13'8% i 44'8% respectivament), que arriben a constituir més de la meitat de la població. De tota manera, cal tenir present que aquestes dades no necessàriament es refereixen al nivell d'instrucció assolit, sinó que molt sovint s'hi inscriuen individus que correspondrien a la categoria "menor" i que estan, en el moment de realitzar el cens, cursant els primers anys de l'E.G.B.

D'altra banda, si observem les dades referides als universitaris i titulats superiors constatem que és una proporció molt minsa (1'63% i 2'3% respectivament), corresponent al percentatge d'estudiants de cicle mitjà (BUP i COU 3'65%). Les dades del cens de 1991 ens permeten d'obtenir una altra dada significativa: tots els universitaris i titulats superiors són de procedència catalana (excepte un immigrant estranger).

Aquestes dades, però, adquireixen major significació si les comparem transversalment en els darrers deu anys, perquè ens permeten aportar un element nou per entendre l'evolució de la població (quadre 4.1).

Cal deixar constància, de tota manera, que aquestes informacions són únicament una guia orientativa de quina és la realitat del poble i que, com totes les dades estadístiques, no poden absolutitzar-se. En aquest sentit, el grau d'analfabetisme de la població sembla que no queda reflectit, degut sobretot a la dificultat de determinat sector de sincerar-se davant certes qüestions vergonyants que són considerades socialment com a rebutjables. Aquestes dades, de fet, han pogut ésser interpretades a partir de vàries converses que hem mantingut amb persones vinculades al poble i, en especial, a la realitat de la seva escola.

"Si hi ha alguna cosa que s'ha de modificar a nivell de poble és muntar una escola per adults. A l'empadronament es veu que n'hi ha molts que no saben ni signar i, si ho compares amb l'assoliment d'uns estudis, es veu de seguida. Hi ha gent que ha après a dibuixar la firma que, encara que no es digui obertament, es nota que ha estat dibuixada".

Des de la mateixa perspectiva podríem interpretar les xifres sobre l'elevat grau de coneixement de la llengua catalana entre la població (només vuit persones diuen no entendre el català); però la contrastació empírica ens obliga a relativitzar (veure quadre 4.2).

"La majoria de pares de l'escola estan a Sant Miquel des de fa més de 20 anys, i el 95% dels nanos són nascuts a Sant Miquel. Malgrat això, l'ús i el coneixement del català pels nanos és baixíssim; a més, hi ha un rebuig molt fort del fet català: ells són espanyols."

Una dada remarcable, però, seria la referent a l'evolució del gruix de població inscrita en el nivell d'estudis d'E.G.B des de l'any 1.981 fins el 1.991. Tal i com hem apuntat en parlar de l'evolució de l'estructura per edats, sembla que en aquest període de deu anys hi ha hagut un canvi considerable quant al nombre de població infantil al poble, que segueix una tendència a la baixa en els darrers anys.

A nivell d'estudis, això podria explicar l'important contingent de població l'any 1.981 amb estudis d'E.G.B (que inclourien tant les persones adultes amb aquest nivell d'estudis com els nens que els cursessin en aquell moment). D'altra banda, però, l'element més remarcable d'aquesta anàlisi és el reduït increment de la població amb estudis de B.U.P. i C.O.U., així com de F.P. Aquest fet, i la constatació de que molts dels individus que consten amb estudis superiors són nouvinguts al poble i, per tant, que no han iniciat els seus estudis a l'escola de Sant Miquel de Fluvià, introdueix un element de reflexió clau sobre el paper de la gent jove enfront d'una evolució futura del poble i, fins a quin punt, aquesta pot aportar elements de renovació cultural.

"Els tants per cent dels alumnes que han passat a B.U.P. són baixíssims: el 70% no fa res més. L'increment d'estudis superiors que reflexen les xifres possiblement correspon a edats altes, gent que ha vingut de fora i que ja tenia uns estudis previs; no ha sortit de l'escola del poble. El que ha incrementat una mica més és la formació professional."

Si anem més enllà de les dades purament estadístiques i entrem a analitzar la diferent repercussió del nivell d'estudis en la població, podem extreure diverses conclusions: d'una banda, resulta palès que la immensa majoria dels immigrants (en particular, els procedents de fora de Catalunya) tenen un nivell d'estudis molt baix i, en una proporció considerable, inexistent. Aquest fet és especialment significatiu si entrem a considerar quines repercussions pot tenir dins de l'àmbit familiar en l'educació dels fills i, d'altra banda, en la valoració de la institució escolar com detentadora de la transmissió educativa.

La realitat de l'escola del poble i la seva imatge social són elements amb una particular singularitat que ens permeten entendre molts altres aspectes que, sens dubte, les dades censals no poden recollir. Certament, la matriculació a l'escola de Sant Miquel ha baixat com a conseqüència d'una baixada relativa de la població infantil al poble; però, d'altra banda, també perquè cada cop és més comú que un determinat sector de pares del poble porti els seus fills a estudiar la bàsica fora del poble, a Figueres o bé a Girona principalment:

"D'absentisme escolar no n'hi ha, el que passa és que la gent autòctona porta els fills fora del poble i allà només s'hi queden els fills del immigrants"

"Només un 3'1% de les famílies que tenen fills en l'etapa escolar són naturals de Sant Miquel de Fluvià; un 22% són de la resta de Catalunya (normalment municipis veïns). La resta provenen en un 60% d'Andalusia i una minoria (5%) de la resta d'Espanya o bé de l'extranger (9%)."

Aquesta dada ha estat repetida per diverses fonts, així com les informacions referents a la particularitat de l'escola de Sant Miquel respecte a les escoles dels pobles veïns i a l'evolució que ha viscut durant els darrers anys.

"Hi havia un moment que les condicions de la població eren fatals; per qüestions d'immigració s'havia apilat molta gent mentre es compraven la parcel·leta i anaven construint els dissabtes i els diumenges. Quan va venir la crisi econòmica, van continuar alguns vivint allà mateix. Això va coincidir amb els moments més crítics de l'escola, els vuitanta i pico.

Des de fa quatre anys, tant la situació econòmica com la dels nanos quan arriben a l'escola ha millorat molt i també ha variat molt la infraestructura."

Sembla evident la fama de l'escola de Sant Miquel com a conflictiva, fet que constaten moltes fonts, però d'altra banda és necessari analitzar fins a quin punt això pot tenir unes causes concretes i, alhora, produir uns efectes que reverteixen indelectiblement en el mateix treball de l'escola.

D'una banda, sembla que hi haurien vèries causes que ens ajudarien a fer-nos una imatge de la situació de l'escola: conflictivitat dels nens, alta proporció de retards intel·lectuals (estretament vinculats a problemes emocionals, en molts casos), infraestructura poc adequada, poca valoració dels pares vers la tasca educativa. D'altra banda, és evident que aquests problemes tenen una sèrie de conseqüències a la pràctica que se'ns han descrit com: permanent mobilitat dels mestres i baixes per depressions molt més altes que la mitjana, etiquetatge dels alumnes de Sant Miquel quan van a Sant Pere Pescador a fer sisè de bàsica, escassa continuïtat dels estudis i freqüència de la bàsica inacabada...

El treball fet per a canviar aquesta realitat ha estat important, tant de part dels diferents mestres com de l'E.A.P. (Equip d'Assessorament Psicopedagògic), que treballa amb l'escola de Sant Miquel de manera continuada des de fa quatre anys.

Una de les accions que es va voler dur a terme fou la de declarar l'escola de Sant Miquel com "d'acció especial" per la problemàtica social dels infants que hi assistien; però el projecte no va dur-se a terme per una sèrie motius relacionats precisament amb la visió de la població i de l'ajuntament d'aleshores del que significava aquesta iniciativa.

"Al moment que l'escola havia d'ésser una escola d'acció especial no es va tirar endavant, perquè quedava malament declarar-la així. I encara ara és una escola que no té les característiques normals d'un poble de l'Empordà...",

"Es va fer un informe molt ampli amb la proposta de què es declarés escola d'acció especial i això implica una dotació econòmica superior, una ratio més petita, es fa un concurs per dotar aquestes places, primer de caràcter voluntari i després per concurs general. Aquests mestres han de fer un projecte d'intervenció en aquesta escola i han de tenir un currículum que avaluï la voluntat de treballar

en l'escola, on hi han de romandre durant dos anys. Això no es va poder aconseguir perquè la població va dir que no. L'ajuntament tampoc ho va voler perquè creien que això era qualificar l'escola de dolenta."

Les condicions de l'escola sembla que han millorat considerablement en els darrers deu anys, malgrat hi hagi coses que encara continuïn amb bastant dèficit.

"El municipi va començar a arreglar coses a partir d'aquell informe que es va fer, va posar més diners i més recursos; poc a poc va anar millorant: material de pati, mobiliari, pintar... i ara hi ha posat la calefacció".

Les que es definien com a causes de la mala imatge de l'escola de Sant Miquel i els efectes negatius davant del mateix treball pedagògic sembla que, en bona part, continuen essent temes no resolts, tot i que s'hagi avançat en aquest sentit:

"S'ha de treballar els comportaments socials dels nans intentant canviar els esquemes i sistemes de valors. Els ídols dels nans són Rambo i el més usat el Vaquilla. Ni a casa seva ni al carrer tenen hàbits de comportament... el primer que cal fer és que els nans sàpiguen relacionar-se entre ells i a partir d'aquí començar a treballar... pel que fa als pares, no hi donen cap valor a l'aprenentatge, l'escola que ensenya és la de Sant Pere, la del poble no ensenya res".

Tot això contribueix a crear una dinàmica que resulta negativa per la mateixa escola; però que, en definitiva, és fruit de les condicions en les que es desenvolupa.

"Un altre problema és que els mestres, com a màxim, hi duren dos anys. Amb tan poc temps no es pot consolidar res. I els pares això ho veuen i els porten a la privada a Figueres... la primera marxa fou la privada i ara es troben altres solucions. I cada cop va quedant més el ghetto o el reducte de la immigració a l'escola de Sant Miquel" .

"Mestres que tenien la definitiva han agafat comissió de serveis perquè han arribat a depressions una darrera l'altra. Els substituïts han agafat depressions i han hagut d'enviar un substituït dels substituïts. Molt terrible."

La infraestructura de l'escola és un dels elements estrictament materials que dificulten la cohesió entre els mestres i el poder crear un clima d'escola més unitari.

"L'estructura de l'escola ajuda a aquesta disgregació; hi ha dues unitats de cicle inicial i mitjà al barri de dalt, que fins fa poc no s'ha asfaltat i no hi havia llum ni res, i l'escola de pàrvuls és a baix en un edifici molt maco, però que té un pati molt petit... això facilita la disgregació dels nans i els problemes de coordinació entre els mestres són un fet. Aquesta manca de cohesió produeix una

imatge que l'escola de baix és la maca i la de dalt la dolenta. El fet de tenir aquelles dues aules separades amb l'edifici dels wàters al mig ho afavoreix, dificulta la comunicació entre les dues mestres i la unitat de criteri és impossible."

Actualment l'escola està pensada pels cursos des de pàrvuls fins a cinquè i després els nens van a continuar la bàsica a Sant Pere Pescador, en una escola més gran i amb nens de procedència diversa.

"Des de fa dos o tres anys comencen a pàrvuls 3 i fins fa uns cinc anys hi estaven fins a sisè. Aleshores hi va haver un conflicte molt gros a quart i cinquè (mossegades i patades amb els mestres) i des d'inspecció es va autoritzar que els que acabaven quart anessin a fer el cinquè a Sant Pere. Es una escola més gran, la continuïtat dels mestres està assegurada i queda més diluïda la conflictivitat entre els nens i els problemes de lideratge. L'enfrontament amb els mestres era menys intens; però tot i amb això encara deien: "compte que venen els de Sant Miquel!". Es una qüestió d'imatge; però una imatge que es correspon a la realitat".

A l'escola de Sant Pere hi ha la possibilitat de quedar-se fins els 16 anys perquè hi ha una aula-taller on hi van els nanos que no han acabat la bàsica i poden estar-hi fins l'edat d'entrada al mercat laboral. Des de l'escola de Sant Miquel tots els nens/es passen a Sant Pere per començar el sisè de bàsica, però només un 20% es treuen el graduat escolar l'any que els hi correspon. Aproximadament un 10% dels alumnes continua els estudis de B.U.P. i actualment un 30% o 40% passa a la formació professional.

Es molt interessant, assumint el punt de vista dels nostres informants, analitzar com aquesta imatge de la mainada de Sant Miquel pot contribuir ella mateixa a crear realitat social i contribuir encara més a accentuar la dificultat d'un canvi en els valors socio-culturals fet des de l'escola. Aquesta qüestió, però, la reprendrem més endavant quan entrem a considerar els elements constitutius de la vida quotidiana a Sant Miquel.

QUADRE Núm. 4.1

NIVELL D'ESTUDIS ASSOLIT (1981 - 1986 - 1991)

	1981	1986		1991
Ni llegeix ni escriu	14,19	17	Menor	9,03
Primària incompleta	13,3	22,6	Sense estudis	13,8
Primera etapa EGB	62,2	49,6	Estudis primaris	44,8
Segona etapa EGB	6,47	3,6	EGB	22,1
F.P.	0,4	2,16	F.P.	2,69
BUP COU	2,92	3,6	BUP COU	3,65
Escola Universitària	0,2	1,08	Universitat	1,63
Facultat Universitat	0,2	0,18	Estudis Superiors	2,3

Font: - 1981: Cens de població a 1 de març de 1981.
 - 1986: Padró municipal d'hab. a 1 d'abril de 1986.
 - 1991: Cens de població a 1 de març de 1991.
 - Institut d'Estadística de Catalunya.

QUADRE Núm. 4.2

NIVELL DE COMPRESIÓ DE LA LLENGUA CATALANA
(1981 - 1991)

	1981
Entén	425
No entén	41
TOTAL	481

	1991
Bé	245
Mig	91
Entén	164
No entén	8
Menor	10
TOTAL	518

Font: - 1981: Cens de població a 1 de març de 1981.
 - 1991: Cens de població a 1 de març de 1991.
 - Institut d'Estadística de Catalunya.

5. Estructura laboral i condicions socio-econòmiques

L'anàlisi de l'estructura socio-econòmica de Sant Miquel de Fluvià podem fer-la a partir de les dades bàsiques extretes del padró municipal d'habitants de 1.986. D'altra banda, però, hem considerat interessant, igual que en la resta d'aquesta primera part, contrastar les dades amb informacions directes de persones coneixedores de la realitat del poble.

En primer lloc, cal destacar les proporcions de població activa (35'58%) i inactiva (64'4%) del poble, i dins d'aquestes les diferents distribucions.

Segons el padró d'habitants, dins de la població activa existeix un 10% de població aturada (repartida a parts iguals entre aturats amb ocupació anterior i aturats de primera ocupació).

En aquest sentit, cal veure més detalladament a quins grups de població corresponen els inactius: les dades ens indiquen una proporció considerable de persones dedicades a les feines de la llar (35'69% dins la població inactiva), seguida de la població estudiantil (un 30'31%) i de la població jubilada-pensionista (20'96%). Aquestes proporcions, corresponents a xifres de l'any 1.986, ens reflecteixen una població jove on la proporció d'estudiants és considerablement més elevada que la de pensionistes.

Tal i com observem en les dades del cens de 1.991 -de la mateixa manera que hem apuntat en parlar de l'estructura poblacional-, es veu clar que s'està registrant una evolució considerable, encara inacabada, que sembla reflectir un progressiu estancament de la població i una inversió en les estructures d'edats. D'altra banda, la remarcable proporció de població dedicada a les feines de la llar cal posar-la en qüestió, sobretot perquè dins d'aquest grup sembla que podria amagar-se una economia submergida, que afectaria sobretot a la població femenina, relacionada amb els treballs eventuais de la dona al camp i, alhora, amb el desenvolupament de feines de costura, neteja... sense formalització contractual.

"Hi ha un grup de dones, no gaire nombrós, que treballa fent neteja, i no estan assegurades, i moltes treballen a Camallera. I al setembre hi ha la recollida de la poma, allí hi va tothom, campí qui pugui. Potser no és tant l'economia submergida com l'economia "natural" (bolets, cargols, espàrrecs)... que acaba essent una economia molt forta. No sé si perquè les dones no troben feina i s'han dedicat a això."

Segons les proporcions registrades sembla que només hi ha un cas d'incapacitació permanent i dos casos de persones rendistes, que suposen una proporció molt petita dins el global de la població.

Es força interessant parar atenció a la distribució dels ocupats segons professions i branques d'activitat que, d'altra banda, ens permetrà entendre millor la situació socio-econòmica de la població.

En primer lloc, i si ens centrem en la professió dels efectivament actius, podem veure fins a quin punt és rellevant el treball manual de l'obrer industrial, que representa el sector secundari de l'economia, i el sector de la construcció.

A molta distància, encara que en qualsevol cas en segon ordre de rellevància, trobem la professió administrativa que sembla poder agrupar un sector amb estudis, de més o menys grau, ocupada en el sector terciari. D'altra banda, però, aquest sector agrupa el 30'86% de la població activa, és a dir, el percentatge més elevat (tot i que amb una diferència poc considerable respecte el sector de la construcció, 28'57%, i el sector secundari, el 26'29%).

Dins el sector terciari, per tant, s'hi inclouen altres categories professionals molt diverses, entre les que cal remarcar els professionals i els tècnics (4%) i el personal directiu (3'43%), que constituïrien els sectors de població amb un major control sobre l'activitat del poble tant a nivell productiu, cultural... D'altra banda, formen també part del sector terciari els comerciants i hostalers (un 12% de la població activa).

El sector primari és, amb una distància considerable, el que ocupa una proporció més baixa de població activa (8'57%).

Es evident que la distribució d'ocupats per branques d'activitat presenta elements singulars que cal interpretar a partir d'informacions més directes. Es clar que s'ha produït arreu un procés de terciarització de l'economia que, en pocs anys, s'ha imposat per sobre de la resta de sectors econòmics. De tota manera, els pobles petits han tendit a generalitzar una indústria vinculada a la transformació dels productes agrícoles i ramaders i la pagesia ha hagut d'anar reconvertint la seva tasca (introduint millores en maquinària...) per poder tirar endavant.

Sant Miquel de Fluvià, però, és un poble que sembla que canvia la seva estructura econòmica arran del desenvolupament dels anys seixanta que, com hem analitzat ja abans, comporta una arribada important de persones vingudes de fora. En aquells moments, la construcció de la segona via del tren i, d'altra banda, el boom del turisme a la Costa Brava (amb la conseqüent construcció d'hotels, pisos...), provoquen una ocupació gairebé generalitzada d'aquests nousvinguts en el sector de la construcció.

Aquest element constitueix un dels trets més particulars de l'estructura laboral del poble, amb una baixa proporció de pagesos i una diferenciació força clara entre les ocupacions dels autòctons i dels immigrants.

Al poble només hi ha una fàbrica, dedicada a l'elaboració d'embotits, que ocupa en plantilla a 26 treballadors (entre personal gerent, repartidors, administratius...), dels quals només tres són immigrants i amb molts anys de residència al poble. Els comerços (botigues, fusteria, carnisseria, el ferrer...) són també propietat de gent catalana, de la mateixa manera que ho són els pagesos, que al poble constitueixen un sector reduït donat que el terme municipal de Sant Miquel és petit i hi ha poca terra. Dins aquest sector cal incloure-hi també la ramaderia que, a part de la petita propietat individual, es desenvolupa al poble sobretot a través d'una granja de polls.

D'altra banda, hi ha un contingent important de gent catalana que marxa a Figueres a treballar en ocupacions diverses: la caixa, assegurances... També se surt fora per treballar en empreses de pobles veïns, com poden ser els àrids o bé la metal.lúrgia.

Al poble hi ha quatre bars, portats tant per gent catalana com per immigrants que viuen al poble des de fa molts anys. Hi ha només un constructor, i la resta de la població ocupada en aquest sector, ja siguin paletes o bé mà d'obra, ha de treballar per algú altre, normalment fora del poble.

Durant els anys 60, però, el sector de la construcció era força diferent de l'actualitat. Per començar, hi havia un boom de demanda de noves construccions a causa del desenvolupament turístic i de les perspectives de creixement econòmic. En segon terme, les exigències del treball eren molt menors que ara, de manera que no es demanava cap tipus de coneixement previ de la feina perquè era necessària molta mà d'obra. Tot plegat va fer que una part molt majoritària dels nous nats es dediquessin al sector de la construcció i va configurar aquesta estructura laboral força particular.

Es força abundant, també, el treball dins del sector del transport, que inclouria l'ocupació a la R.E.N.F.E. i que representa al poble una proporció considerable de treballadors, la més notable dins el sector terciari. Com ja hem dit abans, la construcció de la segona via representà als anys seixanta una activitat laboral cabdal pel poble i, actualment, l'estació de Sant Miquel té encara una notable activitat.

Un darrer element que voldríem afegir en aquest apartat faria referència a la primerenca ocupació laboral dels joves que, amb catorze o quinze anys, abandonen els estudis i han de buscar una ocupació on sigui, aprofitant la conjuntura de les ocupacions de temporada turística o agrícola, o bé a la construcció a la mateixa empresa que treballa el seu pare.

"Els nens quan acaben E.G.B. la majoria potser no ha arribat ni a vuitè. Als setze anys es posen a treballar; segurament els seus pares ja han tingut aquesta experiència. La construcció, la costa o allà on sigui; al cap i a la fi, a casa seva els hi interessa. L'economia familiar sol ser una mica precària."

Aquest fet ens apunta una hipòtesi sobre la dificultat en la que es troben els joves en tant que reproductors de la vida social i cultural del poble: al no tenir un nivell d'estudis més alt, no els permet accedir a llocs de treball més qualificats i, alhora, tampoc poden tenir un nivell d'inserció tal que els doni la possibilitat d'innovar a l'ensem la realitat i les pautes culturals que els hi han estat transmeses des de generacions anteriors.

QUADRE Núm. 5.1

SITUACIÓ SÒCIO-ECONÒMICA. DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL (1986)

Total població activa	100,00
Total població ocupada	89,74
Parats primera ocupació	5,13
Parats amb ocupació anterior	5,13

Total població inactiva	100,00
Població jubilada-pensionista	20,96
Població rendista	0,57
Total població estudiantil	30,31
Població dedicació feines llar	35,69
Població incapacitada permanent	0,28
Altres situacions sòcio-econòmiques	12,18

Font: - Padró municipal d'habitants a 1 d'abril de 1986.
 - Institut d'Estadística de Catalunya.

QUADRE Núm. 5.2

PROFESSIÓ DELS OCUPATS. DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL.

Professió població ocupada > =16 anys	100,00
Professionals i tècnics	4,00
Personal directiu	3,43
Professió serveis administratius	13,14
Professió comerciants i venedors	5,14
Professió hostalaria i altres serveis	6,86
Professió agricultors i pescadors	6,29
Professió treballadors industrials	56,00
Professionals forces armades	0,00
Professió no consta	5,14

Font: - Padró municipal d'habitants a 1 d'abril de 1986.
 - Institut d'Estadística de Catalunya.

QUADRE Núm. 5.3

POBLACIÓ ACTIVA PER GRANS SECTORS D'ACTIVITAT
DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL DELS OCUPATS. (1986)

Agricultura i Pesca	8,57
Indústria i Energia	26,29
Construcció	28,57
Serveis	30,86
No consta	5,71

Font: - Padró municipal d'habitants a 1 d'abril de 1986.
- Institut d'Estadística de Catalunya.

II. LA VIDA QUOTIDIANA A SANT MIQUEL DE FLUVIÀ

Precisions metodològiques

El text que segueix en aquesta segona part és fruit únicament de les converses mantingudes de manera deliberada i amb cita prèvia, o en conversa espontània, confidencial i aleatòria amb moltes persones residents a Sant Miquel de Fluvià.

No serà difícil veure com hi ha algunes afirmacions repetides entre el que ens han dit els veïns i el que ha estat treballat precedentment des de l'anàlisi estructural i de la història. Hem volgut deliberadament mantenir aquestes insistències en tant que la font informativa és diversa i la perspectiva de cadascuna d'elles prové de lectures interpretatives diferenciades; la primera és una construcció feta des de l'exterior i la segona des de l'interior.

Ambdues són igualment vàlides tant en les seves concordàncies com en les seves possibles contradiccions. Al cap i a la fi el tema d'aquestes lectures és la mateixa realitat: el nucli habitat de Sant Miquel, objecte del nostre estudi.

Planificadament, hem parlat amb cinc famílies del poble escollides deliberadament per unes variables diferenciadores: d'origen forani o autòcton, amb caps de família treballant en activitats diferenciades i representatives de la població (construcció, transport, autònoms, comerciants), amb situació professional diversa (a compte d'un altre o ocupant treballadors), residint en àmbits municipals diversos (al nucli urbà o a la perifèria) i amb morfologies familiars diferenciades (caracteritzades pel fet de tenir o no fills en edat escolar).

El guió de conversa era sempre el mateix: la història de la família al poble (immigració i assentament), estructura familiar actual (composició, instrucció, activitats productives, la gestió econòmica familiar i les vacances), la salut (el naixement dels fills, l'assistència mèdica i les urgències, i els episodis de malaltia) i les relacions socials al poble (l'associacionisme, les festes i la convivència).

Des d'ara el nostre desig és de desaparèixer per a donar la paraula als actors de la vida quotidiana a Sant Miquel.

1. Els problemes de l'urbanisme i l'habitable

La història migratòria que hem pogut contemplar a la primera part ni és tan monolítica ni tan rígida com pot fer pensar el tractament fred de les dades estadístiques i els apoïats testimonials dels nostres informants. Quan hom penetra a l'interior de la vida quotidiana dels habitants de Sant Miquel de Fluvià, s'entra fàcilment en la convicció que els itineraris migratoris segueixen circuits diversos i multiformes.

Un primer model migratori és el que en podríem dir "l'assentament casual o, més aviat, circumstancial". Es el desplaçament provocat per una ocupació laboral que es troba sotmesa a una variació de localització del treballador per causa de la mateixa feina i, per tant, és una decisió presa per l'empresa.

Concretament és el treballador d'una empresa d'electricitat d'àmbit estatal que desplaça un operari des de terres llunyanes cap a Catalunya.

"De hecho, mi padre no vino aquí, porque siguió palante. Vino porque estaba trabajando en la compañía de la luz y montaban líneas por Llançà i toda aquella zona. Posteriormente vino aquí, trabajó aquí y ya se quedó aquí. Luego vino mi madre de Badajoz con nosotros".

O és el funcionari policial desplaçat que provoca el seguiment d'una part o de tota la seva família.

"Mi marido vino de Jodar hace 27 ó 28 años y no fue por el trabajo, sino porque tuvo un hermano que se metió en la policía y se vino a Catalunya; para que no estuviera solo, sus padres se vinieron también".

O, encara, és l'empleat ferroviari que l'empresa el desplaça per causa d'una ascensió professional.

"Llegué aquí cuando tenía 16 años porque mis padres fueron trasladados en su trabajo en la RENFE; hizo un ascenso porque era factor y se vino a San Miguel. Luego vinimos toda la familia".

De totes maneres, hi ha un segon model, que és el tradicionalment més conegut, que es mobilitza exclusivament per raons de recerca de treball,

"Ya hace 24 años que vivo aquí y tengo ahora 31; o sea que vine con 7 años. Vinimos del pueblo de La Torre, provincia de Jaen, en busca de trabajo y, después de dar unas cuantas vueltas por la comarca, vinimos aquí a San Miguel. Allí no tenían medios de vida y se vinieron para aquí como todo el mundo".

No obstant això, la distinció entre la primera i la segona forma migratòria és només de matís. En efecte, es tracta d'una causa determinada exclusivament pel factor treball, expressió clara de la dependència econòmica del treballador respecte de la feina en tant que mitjà fonamental de subsistència; és per això que els nostres interlocutors no s'hi enganyen i s'autoritzen generalitzacions del tipus "como todo el mundo".

Com ha estat insinuat, l'assentament definitiu ha comportat a vegades uns itineraris residencials més complexos, no solament afectant a pobles diversos de la comarca, sinó a varies residències dintre del mateix poble. Es una constant que els migrants de la primera generació intentin

resoldre l'assentament dels seus fills quan es casen procurant-els-hi un habitacle o eixopluc en el context del municipi de Sant Miquel de Fluvià.

"Esta casa es de alquiler y casi todas las de esta zona del pueblo. Cuando nos casamos estuvimos un par de años viviendo en Figueras y fue mi madre que me encontró esta casa y me vine aquí. Los propietarios son gente catalana y de aquí, del pueblo mismo. Supongo que encontrar la casa fue fácil".

El que avui és un important nucli habitat, relativament ampli i espaiós i amb dèficits importants, producte d'una urbanització encara inacabada, té la seva pròpia i llarga història. Hi havia camps i una ufanosa pineda que amb perspectiva històrica la gent recorda afectuosament des d'un punt de vista sentimental perquè en deien "la pineda".

I, de cop i volta, s'hi va començar a edificar sobre aquells camps de cultiu. Fou posteriorment - "hará diez años o asín"- que es va parcel·lar. Els veïns són testimonis privilegiats de veure el creixement d'aquesta part del poble i ho relaten amb un cert orgull de qui ho ha pogut contemplar,

"Aquí no había ni una sola casa y esto se empezó a vender para huertos, como ha pasado en muchas partes me parece. Y de hecho esto no sería una urbanización porque no era legalizada ni nada. Y viendo que esto subía para arriba, se dieron cuenta que había que hacer algo y lo legalizaron y se ha puesto como una prolongación del pueblo o algo así".

"Yo tenía sólo 12 años cuando llegué y no sé qué pasó; pero no hubo problema. Se empezó a edificar y después empezaron con el trazado de las calles y el 87 o el 88 pusieron la instalación de la luz; ya muy tarde. Y la gente ya vivía aquí".

No és menys interessant la confessió de la població autòctona, sobretot pel que revela de la voluntat especulativa dels mateixos responsables de l'ajuntament d'aleshores, no desproveïda de responsabilitat, d'aprofitar-se deliberadament de la mateixa misèria i deixant les arques municipals buides d'uns cabals que haguessin estat molt profitosos i útils.

"Tot això d'aquí dalt era il·legal; no hi havia serveis ni hi havia res. S'havia venut com a horts i a les escriptures no hi constava cap parcel·la i els que van vendre van ésser els de l'ajuntament. Fa horror pensar com amb el reglament d'ara s'haguessin arreplegat una bona quantitat de diners perquè ara s'ha de deixar un 10% al municipi".

I els immobles residencials creixien en el silenci d'un formidable esforç de l'autoconstrucció i el poble, en comparació amb els que estan al seu entorn, creixia en espais i edificis. La majoria de les persones treballen habitualment a la construcció i l'ajuda entre famílies, amics i parents fan possible anar edificant la casa rajol a rajol. S'ajuden: uns dies van amb uns i l'altre dia amb

els altres; així no s'han de pagar jornals -"y se lo hacen así, de esta manera". I el poble creix per aquest motiu, puix que el terreny era barat i ningú posava impediments a l'obra. "Si todo el pueblo trabaja en la construcción, es más barato para hacérsela".

Un dels nostres testimonis que ha treballat llarg temps d'aquesta manera ho explica així:

"Yo he hecho unas pocas casas de esas; por ejemplo la de mi padre de allá arriba que tiene dos pisos. La hice para casarme y después he hecho la de mi suegra de aquí al lado y todas se han hecho de esta manera. Y, además, las he hecho para ayudar a la gente, hasta que llegó un momento que dije: ya no voy a hacer más porque no me dejan tranquilo. Y ahora la de aquí enfrente también la están haciendo de esta manera. Y se va haciendo porque prácticamente la gente trabaja en el ramo de la construcción; si se da un paseo por aquí verá que hay algunas de muy bonitas. Se han hecho de esta manera casi todas".

Es així com hi ha matrimonis joves que han pogut accedir a l'habitable al poble perquè el pare, els familiars i els amics han anat edificant l'immoble en el qual ara viuen. Els immigrants arribats d'una manera o altra a Sant Miquel de Fluvià, a l'ensens que treballaven com podien tota la setmana fora del poble, es construïren la casa els caps de setmana, les vacances, els vespres o quan podien i encara ara no són pas pocs els que segueixen aquesta pràctica. I pels qui encara no han pogut accedir a un habitacle normalitzat i en bones condicions, aquest segueix essent el seu somni.

"Lo importante sería ahora poder construir la casa en nuestro terreno; tendremos que hacerla nosotros los fines de semana o cuando se pueda".

La legalització d'aquella urbanització il.legal es va veure forçada per a poder treure subvencions. Quan el darrer ajuntament franquista va saber que hi hauria eleccions democràtiques, van començar a moure-ho a més a córrer i el primer ajuntament de la democràcia se n'adonà que allò estava molt mal repartit: era descarat que qui més tenia menys pagava. De fet es cotitzava tant una parcel.la de 200 metres com una de 2.000 i hi havia uns coeficients molt petits (0'00001) en metres quadrats de façana.

De totes maneres, malgrat les dificultats, es va veure que s'havia de tirar endavant perquè el poble necessitava aigua; la gent vivia allà sense aigua, ni llum, ni clavagueres i tothom tenia el seu pou i una fossa assèptica; un paper important hi va jugar el capellà d'aleshores que al mateix temps era el secretari.

La gent té la impressió que les coses ara queden bé amb la urbanització posterior que va arribar fa ara uns 14 o 15 anys des de les primeres eleccions locals.

Els propietaris van parcel.lar i venien terrenys sense urbanitzar i aquesta manera de procedir era justificat per l'alcalde d'aleshores dient que així podien vendre's les parcel.las a 7 o 8 pessetes

el pam i així tothom s'hi veia en cor de comprar; altrament no ho haguessin comprat. No hi havia res ben fet. Algú ens ha dit:

"Agafaves una cinta i deies: em quedo des d'aquí fins aquí. Sense cap planificació. Els que ho venien ja sabien el que feien".

I quan els responsables van anar a Girona a legalitzar, els de Girona deien que s'havia de deixar una plaça aquí o eixamplar una avinguda de 12 metres allà i no era possible perquè sempre hi havia construccions ja consolidades. I els de Girona van acabar dient: "així què porteu aquí?".

"No podías ir a Girona a pedir una subvención para lo que fuera porque esto no rezaba en ninguna parte. Y esto no se podía subvencionar con nada porque decían: ¿y esto dónde está? Son nueve kilómetros de calles y sólo rezaba lo viejo; un proyecto con nueve kilómetros de calles no rezaba en ninguna parte".

Com que sobre el plànol les cases feien una U dintre de la zona urbanitzable, els tècnics de Girona van decidir que aquell espai seria zona verda; és la que es troba darrera de les escoles. Els propietaris afectats van tenir el cinisme de culpar l'ajuntament d'aleshores amb posterioritat a la pèrdua d'un recurs.

I, qui ha pagat la urbanització? Es tracta d'un eixample que no és pas petit puix que suposen en conjunt aproximadament uns nou quilòmetres de carrers que s'havien d'anar acondicionant de mica en mica. En aquests moments hi ha clavegueres, aigua, llum, pràcticament tot està acabat menys l'asfaltat dels carrers. Està clar que la urbanització ha carregat sobre les contribucions dels residents i ells no s'hi enganyen en absolut al respecte.

"Lo hemos pagado nosotros, claro está. La red de canalización y el agua costó 50 millones y sólo subvencionaron un 25% la Diputación de Girona o la Generalitat y un 10% lo dió el ayuntamiento; el resto estuvo a cargo de los vecinos".

Amb tot, aquesta idíl·lica visió del creixement urbà de Sant Miquel de Fluvià no és de cap manera l'única realitat urbanística del poble. N'hi ha que no han tingut la mateixa sort i han seguit un itinerari residencial força més problemàtic.

Es tracta bàsicament de famílies, sobretot matrimonis joves, que a l'hora de buscar un habitatge dintre del poble, han hagut d'atenir-se a allò que han trobat. Les dificultats han nascut de dues causes molt concretes: d'una banda, les pròpies possibilitats econòmiques que impedeixen fer inversions més enllà dels propis cabals i, per l'altra, es troben amb la competència ferotge de les persones de fora que cerquen segones residències i que disposen d'estalvis que els permeten fer despeses d'aquesta mena o afronten els pagaments distribuïnt-se la càrrega econòmica entre varies famílies.

"Y lo primero buscamos una casa de alquiler y lo que pasó es que no la encontramos: vienen los de fuera, los de Barcelona, y se meten en una casa cuatro o cinco familias y les piden cincuenta o sesenta mil pesetas y las pueden pagar. Y no encontramos casa para irnos a otra más grande porque todas están alquiladas a gente de afuera. Y tampoco hay dinero para comprar otra casa".

D'una banda, aquesta situació de bloqueig fa patir extraordinàriament i genera un sentiment comparatiu d'injustícia donat que el problema es pot generalitzar a la segona generació d'immigrats.

"Buscas tu una casa y no te la alquilan; la tienen para los de fuera y esto tampoco está bien. Hay muchas parejas jóvenes que se están casando y quieren vivir aquí y no pueden porque no encuentran casa; las tienen alquiladas a la gente de Barcelona sólo para la temporada de verano: no tienen más remedio que irse a Figueras o a donde sea".

D'altra banda, els projectes de millorament residencial estan condicionats a unes expectatives generades per rumors més o menys fundats de futures construccions residencials públiques,

"La ilusión que tenemos es la de ver si el ayuntamiento hace aquellas casas de las que habla. Si las hacen, vamos a intentar meternos; si no las hacen, intentaremos hacer algo".

I és que els habitatges que hi ha al centre del poble que es troben darrera de l'església, havien format part de l'antic convent de Sant Miquel de Fluvià. Es van parcel·lar i ara són residències entorn de les quals la mateixa població autòctona diu: "no sabem com pot viure-hi la gent" i l'arquitecte municipal ens ha confiat que no són pràcticament habitables.

Qualsevol cosa, qualsevol racó, el més petit metre quadrat ha estat aprofitat per continuar especulant sobre la misèria. Les situacions d'il·legalitat són a l'ordre del dia i, per tant, s'ha de pensar que ni tant sols tenen la cèdula d'habitabilitat. Molts dels propietaris han marxat a viure a d'altres bandes del poble i àdhuc fora del municipi i intenten aprofitar-se'n a l'hora de treure un mínim rendiment a les antigues runes.

La il·legalitat actual impedeix fer-hi les reparacions necessàries i indispensables i, a l'ensem, genera una situació de fet que és kafkiana en tant que condiciona els moradors a viure en una situació extrema de precàries condicions i amb problemes de salubritat. Els afectats ho expliquen amb tota naturalitat.

"Esto era un pajar y creo que ni está declarado. Entramos aquí pagando siete mil pesetas y de esto hace ya catorce años. Ya han intentado subirnos, pero no pueden. El propietario tiene otras casas; pero váyase a buscar una casa de alquiler y verá lo que le meten.

La tuvimos que arreglar porque esta casa tiene una de humedad que es demasiado; cada dos por tres tenía que estar con el mocho en la mano y esto no es normal tampoco. Sólo en pintar llevamos gastado una gran cantidad de dinero. La pared de aquí enfrente se caía a trozos. Mi hijo mayor cuando era pequeño ya el médico me dijo que esto era malísimo para el pulmón: tuvo una neumonía y él me dijo que era por la humedad de la casa. Ahora con el tiempo de ir pintando, arreglándola, picando y remolinando y todo eso, ya acaba que no es la misma".

Les negociacions per acondicionar mínimament els espais habitats són difícils, conflictives i, en més d'una ocasió, s'assemblen a una operació clandestina.

"Ahora queremos arreglar la cocina y no me dejan. La respuesta es que si no estamos contentos que nos salgamos. Y ahí hay unos pocos azulejos puestos porque yo los puse por causa de la humedad por mi cuenta, sin permiso y sin que la dueña se enterara. Nuestra intención era ponerla toda de azulejos, bien hecha; pero como no se puede picar ni nada se tuvo que poner baldosín sobre baldosín. Compramos una estufa de leña y la pusimos ahí y mi marido hizo un agujero para que pasara el tubo. Se enteró la dueña y tuvo que tapar el agujero bajo el argumento que no se puede abrir un agujero sin considerar que esto era hasta un bien para la casa porque es mucha la humedad que hay".

Els espais efectivament habitats són petits, esquifits i aprofitant escrupulosament els centímetres. El dimensionat de la família se'n veu considerablement perjudicat.

"Tenemos tres críos, dos duermen juntos en una cama y el otro en la otra habitación, que no es una habitación sino sólo es media. Esta casa está bien para una pareja recién casada o que tenga sólo un hijo".

Les perspectives demogràfiques de Sant Miquel de Fluvià poden variar considerablement en un futur més o menys pròxim. Per què? N'hi ha molts que, quan agafen la jubilació, vénen a residir-hi. En això s'hi veu la gran influència encara ara dels que viuen i treballen al sud de França i que disposen d'un espai residencial al poble.

Això ens fa dir que possiblement el poble creixerà en nombre d'habitants reproduint en certa manera, encara que amb matisos importants, el procés històric que ha contemplat.

"Llegué al pueblo desde Francia en 72 cuando empezaban a construir todo esto; pero seguí viviendo en Francia en donde mi padre trabaja de albañil. Ahora ya está jubilado. Son muchos los que viven en Francia y tienen casa aquí".

2. L'economia diària de la llar

Fa uns trenta anys, quan aquella població recent vinguda arribà a Sant Miquel de Fluvià, era l'època que els treballadors de la construcció cobraven 16 pessetes l'hora. Els aprenents guanyaven a Figueres entre 12 i 13 ptes/l'hora, traient-se un jornal de 500 o 600 pessetes a la setmana duent a terme altres activitats remunerades; però s'havien de pagar el tren (que costava dues pessetes i mitja) i el dinar (que en valia unes trenta); de fet, aquests nois quasi no podien donar res a casa seva.

Els salaris van anar creixent fins les 25 ptes/l'hora i, malgrat tot, es guanyaven diners perquè segons els testimonis

"se trabajaba como negros y era el momento del boom del trabajo. Todo era más barato y no había tantos coches: se gastaba mucho menos que ahora".

La població activa majoritàriament treballava en el ram de la construcció i, tot i fer-ho per empreses de la comarca perquè a Sant Miquel com veurem tot seguit d'empreses només n'hi ha una, alguns van intentar establir-se pel seu compte; més tard veurien que el mercat es posava difícil i van optar per buscar treball quan encara se'n trobava, sobretot tractant-se de gent de l'ofici. De fet, no són pas pocs els qui tenen una professionalitat fruit dels anys d'experiència en el sector.

De totes maneres, la realitat d'aleshores era precisament aquesta, perquè també la població activa autòctona s'havia fet una mica ella mateixa treballant en diverses feines a pagès tot just acabada la guerra i no descobrint la seva dedicació futura fins força més tard; més o menys després d'haver fet el servei militar. Es aleshores que molts van fer uns aprenentatges en empreses especialitzades fins que alguns es van poder establir pel seu compte. Es així com nasqué l'única indústria local de Sant Miquel de Fluvià dedicada a la producció d'embotits, de la que en parlarem més tard a bastament.

Els qui tenen ja els fills grans, en tenen alguns que treballen i no precisament en la construcció; qui en empreses de transport, qui en empreses de materials de construcció, qui en el comerç, qui en la tècnica agrícola, etc.

Pel que fa a les dones, entre les que poden fer-ho quan els fills no les absorbeixen, n'hi ha que treballen a la confecció fora de Sant Miquel, o a la recollida de la fruita durant la temporada, o de caixera a una botiga l'estiu; aleshores evidentment sense assegurança ni res. Es l'interès de treure's un suplement econòmic per la llar tot fent un treball a hores i sense massa esperit crític.

"Supongo que ellos lo tendrán todo en regla, pero a las que nos cojen, no estamos aseguradas ni nada. Es un dinerillo que no nos va mal".

Aquest jornal insegur i temporal de la dona de cap manera permet assegurar el manteniment d'una família; amb el que guanya una dona a la setmana treballant així, només es pot permetre comprar unes bambes o unes sabatilles als nens. No es fa precisament pels guanys que se'n puguin treure.

"Con eso ya no cuento para nada".

No són pas poques les que busquen una feina, sobretot les dones joves, casades o no, tot i que saben perfectament que no és gens fàcil: "lo tengo claro que no voy a encontrar". La recerca d'un treball esdevé una necessitat, precisament per a fer alguna cosa; no solament per tal de portar uns diners a casa, sinó per a lliberar-se: "lo primero es liberarte".

"La mujer no tiene vacaciones y, si las tiene, tendrá que seguir cocinando y para arriba y para abajo con los críos todo el día. Y, además, el trabajo del ama de casa no tiene días ni noches; es total y la gente no acaba de darse cuenta de lo que es".

Des del punt de vista anímic el treball per la mestressa de casa jove ajuda a trencar aquesta infinita monotonia de la vida quotidiana en tant que és poc estimulants àdhuc per a la realització de les mateixes labors quotidianes.

"Y todo el día en casa, también...! Mi marido no quiere que vaya; pero yo lo encuentro mejor: me voy, salgo y cuando regreso tengo más ganas de hacer la casa y todo. Si estoy todo el día en casa digo: ¡bua! y ahora ¿qué hago?. Los niños todo el día en el colegio, te levantas tarde y no me salen las cosas y luego, cuando vienen las siete, voy de culo. Y así trabajando lo llevo todo más deprisa y voy mejor. Y le digo a mi marido que no se preocupe, porque me voy y lo hago todo".

Algunes excepcionalment tenen una feina fixa com, per exemple, la que treballa de carter i que va guanyar la plaça de carter rural en unes oposicions, o la que s'ha empleat a l'empresa familiar.

N'hi ha que tenen una preparació professional amb alguna feina del ram dels serveis i creuen que és una sobirana utopia el poder instal·lar-se pel seu compte a Sant Miquel mateix.

"No me puedo colocar por mi cuenta aquí porque nadie vendría a limpiarse el cutis ni a hacer un tratamiento. Ya me puse un año a prueba sin comprar aparatos para probar y ya se vió que no valía la pena; ni amortizaría el material necesario. Aquí es una tontería".

Sembla que hem de parlar de la presència de l'atur a Sant Miquel de Fluvià, almenys la mateixa població hi al·ludeix sense titubejar; però ningú ens ha sabut fer una anàlisi concreta sobre aquesta possible problemàtica. De totes maneres, algú ens ha dit que, en la hipòtesi que hi hagi

atur, no se'n parla precisament perquè n'hi ha que poden estar a l'atur i a l'ensems estar treballant a una altra banda.

D'altra banda, hi ha qui creu que els temps han variat molt des que aquesta població va fer un assentament més o menys definitiu al poble: l'abundància d'oferta de treball no és la mateixa i les exigències tecnològiques de la feina són més estrictes.

"Yo siempre lo decía que aquello del boom de trabajo no podía seguir. Además, antiguamente se hicieron muchas chapuzas y el que sabía poner cuatro tochanas ya era paleta. Ahora ya no se hacen porque la gente se lo mira más y se hace mejor el trabajo; porque antes cualquiera era paleta. Ahora el que no vale ya no puede ir para paleta y tiene que ir de peón. Esto ya se acabó porque el que sabe y quiere trabajar, ahora trabaja".

Hi ha qui creu que l'atur actual és degut bàsicament a un fet cultural econòmic que es podria concretar en una certa incapacitat per l'estalvi i a no haver aprofitat les oportunitats que els va proporcionar l'època de les vaques grasses.

"No tenen sentit de l'estalvi i no van saber aprofitar l'època bona en la que guanyaven bastant en una setmana. No han provat mai d'adelantar els diners i aleshores queden a deure a la botiga. El dissabte cobren i van a pagar els deutes. I han de pagar el lloguer, perquè n'hi ha que fa 30 anys que viuen allà mateix. Al costat d'aquests també n'hi ha que fa 15 anys que viuen aquí i ja tenen dues cases i tothom ha tingut les mateixes oportunitats. Tot plegat és fruit de la poca cultura".

L'associació de pares de l'escola és una tribuna ideal per a comprendre les dificultats econòmiques de la gent a través del cobrament de les seves quotes (1.500 pessetes l'any i 2.000 pessetes quan hi ha més d'un fill). Només paguen la seva quota els qui manifesten una bona voluntat que, com a mesura de pressió i per a contrarrestar l'opinió generalitzada que els mestres ja cobren prou i que no necessiten més diners, se'ls diu que, si no paguen, el dia que es faci alguna activitat (un curset de ceràmica o el curs de natació de final de curs, per exemple) els seus fills no participaran. Més enllà d'aquests problemes de manca de voluntat, la realitat de carència econòmica que provoca l'atur per d'altres és evident.

"Hay quien no puede pagar y es un problema real. Faltan siete familias por pagar y son las que de verdad no pueden. La presidenta, que es la señora de la mercería y conoce a la gente, sabe quien puede pagar y quien no. Hay gente que quiere que su hijo participe y no puede pagar la cotización. Sobre todo entre la juventud hay mucho paro".

Comparat amb un passat més o menys recent, hom té la impressió que les coses han millorat pel que fa a l'economia de l'associació de pares precisament perquè ara s'ha aconseguit que pagui la majoria y que siguin realment molt pocs els que efectivament no aportin la quota. De

fet, un sistema emprat i que sembla que produeix els seus resultats favorables és el de donar facilitats de pagament a terminis: uns mesos donaran 500 pessetes i uns altres 200, infont la sensació que a la gent no se l'obliga coactivament. S'obre un compte a la sucursal bancària mateixa de Sant Miquel i els pares hi passen i se'ls fa el rebut corresponent.

Aquesta pràctica feta des de l'associació de pares acaba donant la impressió que els que no paguen no és tant una situació de carència econòmica vinculada a l'atur, sinó perquè, o no volen, o l'escola no és el seu tema, o se'n malfien rumorejant que hi ha qui s'aprofita d'aquesta quota. De fet, comparativament, els pares dels nois grans que van a l'escola de Sant Pere Pescador paguen 3.000 pessetes per cada alumne matriculat i la veritat és que amb les 1.500 que es paguen de cotització a Sant Miquel s'han de fer molts equilibris.

"Supongo que hay gente que su problema es el paro por causa de que las cosas no vayan muy bien en la casa; pero luego se exigen cosas para hacer con los críos y no hay fondos para pagarlo. No creo que haya nadie que diga "no puedo" porque 1.500 pesetas se pueden sacar de cualquier sitio; a mi misma puede haber momentos que me va muy mal. Esto en definitiva va por los críos y de aquí nadie va a chupar nada".

Tornant a la situació econòmica de les famílies, a l'hora de fer-se la casa, hi ha qui va pensar en deixar uns espais als baixos per habilitar-los com local comercial; les circumstàncies contextuals van anar determinant el tipus de negoci o el destinar definitivament aquests baixos a altres usos. Moltes vegades aquests locals quan són efectivament locals comercials que, segons els nostres informants "ahí se quedó", no fan més que suposar un sobresou més aviat reduït en el context de l'economia de la llar.

"No da ni siquiera para comer; es sólo una ayuda".

Molt diferent és l'embranchida que hi dóna la persona que realment té una vocació empresarial. Amb la reconversió d'un local destinat fins aleshores a l'activitat industrial i comercial (fusteria, comestibles i estanc) i aprofitant un aprenentatge professional en el ram de la carnisseria, s'aprofita l'espai habilitant-lo com a escorxador i com a lloc de venda de la carn a començament dels anys cinquanta. De mica en mica i aprenent-ho sobre la marxa, el negoci s'engrandeix: es maten tres porcs a la setmana i es proposa realitzar una venda a l'engròs; però hi havia la prohibició del cap de sanitat de realitzar transaccions fora del poble. Això obliga a treure's la llicència de fabricant.

Es aleshores que s'instal·la a Sant Miquel de Fluvià un escorxador industrial i la fàbrica d'embotits: s'arriba a matar seixanta porcs en un dia i s'eixampla el mercat fins a la ciutat de Girona..

Una llei que regulava l'exigència dels escorxadors a tenir càmeres frigorífiques als camions de transport, va obligar a donar de baixa l'escorxador i es decideix comprar el gènere als escorxadors oficials per dedicar-se únicament a l'elaboració dels productes.

De mica en mica es van fent ampliacions i en aquests moments hi ha una plantilla de vint-i-sis treballadors guardant sempre la prioritat als habitants de Sant Miquel de Fluvià mateix; de fet, disposant d'una xarxa de vendes pròpia, s'ha anat ampliant molt.

L'empresa s'ha anat tecnificant i disposa d'una pròpia xarxa informàtica que es va decidir d'aplicar el dia que una llei va obligar a posar el número d'identificació fiscal dels clients; era massa lent fer-ho manualment.

Els projectes immediats són l'ampliació de la fàbrica i ara, per tal d'homologar-se amb el mercat comú, s'aprofitaran uns terrenys de la propietat entorn dels quals ja hi ha un projecte pendent d'aprovació. Es una ampliació que suposarà una inversió de cinquanta o seixanta milions amb l'expectativa que, segons vagi el mercat, es podria incrementar la ja notable plantilla actual. La reflexió dels mateixos actors fan preveure un futur optimista a la creació de riquesa a la població.

"Potser podrem vendre a Perpinyà; aquí les expectatives són de creixement. De cara al poble i donat que és l'única indústria que hi ha aquí, els hi és importantíssim i vital perquè podem donar llocs de treball fix. Si ara hi ha deu o dotze famílies que viuen de la fàbrica, potser d'aquí a uns anys seran moltes més. Es important que el poble ho vegi així i ens ajudi".

Durant trenta anys fou l'empresa d'una persona; però un moment donat un gestor va aconsellar de constituir-se en societat anònima amb el requisit legal que almenys havia d'estar integrada per quatre persones: els impostos no serien tan cars. La societat anònima actual la constitueixen el matrimoni i les dues filles (una de les quals és la responsable dels ordinadors) per a complimentar normativament els requisits de la llei.

El futur de l'empresa té perspectives clares de continuïtat; encara que el nom de la fàbrica es pot perdre del fet que no hi ha hagut successió directa masculina, "esperem que la fàbrica duri molts anys".

La indústria que hi ha a Sant Miquel de Fluvià ha nascut una mica de forma instintiva i no planificada. D'una banda, s'ha apoiat sobre una decidida i ambiciosa idea personal de treballar en el ram de la carn i, de l'altra, ha experimentat un creixement lent i progressiu com a fruit de circumstàncies legals i totalment aleatòries imposades pel moment històric concret que aconsellava una determinada expansió. Hom estaria temptat de dir que s'ha fet empresa quasi sense voler-ho.

Més enllà de la gènesi concreta de l'empresa, ningú pot negar el gran benefici que comporta la seva implantació al poble, no solament com a generador de riquesa col·lectiva, sinó com a element dinamitzador de la vida quotidiana, en tant que centrada sobre l'activitat laboral com a component configurador de l'experiència vital de les persones i de les famílies. Es per això que ens hem volgut detenir àmpliament en el relat d'aquesta interessant iniciativa.

Sembla que la vida és cara a Sant Miquel de Fluvià; almenys aquest és un aspecte constantment evocat pels nostres interlocutors. Per una família que compta només amb el sou principal del seu cap, els preus dels productes al poble resulten cars, tot i que aquesta sembla que és una característica comuna de tots els pobles petits. I, sobretot, a l'Alt Empordà precisament perquè es troba al costat de la frontera, segons diuen els nostres informants.

Donat que pràcticament tothom disposa d'automòbil, la solució és anar a comprar a Figueres i el dia més aprofitat és el dissabte quan no es treballa. Es va al mercat o al supermercat i les famílies diuen que ho noten perquè surt més a compte (un 10% o un 15% més econòmic) sobretot amb el menjar. En aquest sentit les botigues del poble només serveixen per a cobrir allò que hom s'ha oblidat o el mínim necessari pel dia, com per exemple el pa; de totes maneres, segons diuen, només per urgències d'aquesta mena de seguida et gastes més de dues mil pessetes, quantitat que, anant a Figueres, permet fer el doble de proveïment.

Més evident és encara per comprar la roba la qual hom es veu obligat a anar buscar-la fora; és especialment aleshores que es necessita escollir i trobar varietat de gèneres.

Els comptes d'estalvi familiar a vegades es dipositen a Figueres ("te expones a que te lo quiten") i d'altres a alguna de les dues sucursals bancàries del poble ("es más cómodo, más a mano y no tienes que desplazarte").

La cultura econòmica de la gent és clarament de caràcter molt popular ¹: les compres a terminis són a l'ordre del dia i els endeutaments relativament freqüents.

N'hi ha que s'endeuten per coses beneficioses i que s'ha previst de pagar en un termini petit de temps. Mentre uns ho justifiquen

"el coche lo hemos comprado así y ahora hemos de estar tres años pagándolo. Lo tienes que hacer así, de otra forma nunca tienes nada",

d'altres la consideren una despesa supèrflua i improductiva

"lo que no voy a pedir es un préstamo para comprar un coche, porque este dinero lo puedes invertir en algo más interesante".

Però hi ha endeutaments necessaris i importants (concretament ens han citat la compra d'un terreny o la construcció de la casa) que obliguen l'economia familiar a fer previsions a més llarg plaç.

¹ Emprem l'expressió "economia popular" referida directament al diner, per tal d'identificar el comportament econòmic que es mou entre la tendència a cedir a les pressions consumistes que imposa el context social i la incapacitat de preveure les necessitats més urgents de l'economia de la llar. El resultat és evident: el risc d'estirar més el braç que la màniga i de moure's entre la despesa ostentòria i l'aparent precarietat més elemental.

En general s'ha de dir que és un costum corrent àdhuc per les necessitats de l'economia quotidiana la compra de coses que després hom ha d'anar pagant a plaçaments. Aquesta és una pràctica, sobretot, de les persones grans que encara tenen llibretes obertes a la botiga i van pagant els seus deutes quan poden.

"No tienen dinero para pagar a diario y lo pagan por semanas, meses o cuando pueden. Se trata de gente mayor que cobra una pensión al mes y no tiene dinero para ir cada día".

Aquesta conducta que sembla força generalitzada, almenys entre les persones grans, és el que pot haver contribuït a donar una imatge d'un poble amb una vida econòmica precària; entre els nostres interlocutors n'hi ha que s'han expressat amb aquest tòpics.

"Este es un pueblo con muchos parados, mísero y la gente compra mucho a cuenta".

Més enllà dels tòpics, hi ha qui ha intentat donar elements d'anàlisi a partir de les pràctiques quotidianes de la gent referides al seu comportament i de la seva cultura respecte al diner: es tracta d'anar més enllà de l'anècdota per arribar a la categoria.

"Per a mi que aquesta gent té l'ordre de valors alterat: diuen que no poden pagar als nens els llibres del col·legi i juguen al vídeo, la cervesa per dinar, la coca-cola pels nens i la fanta pel qui no li agrada. Això no lliga massa. El capellà diu que sempre s'ha d'ajudar; però el que no pot ésser és pagar-los el cuba libre i la copa de conyac. Una altra cosa és que estiguin malalts".

Els qui realment no tenen mesura són els joves que, encara que treballin i guanyin uns diners, tenen també moltes despeses i, com que guanyen relativament poc, encara en demanen a casa seva. Hom acaba pensant si no és una mica la fruita esperable dels temps que estan vivint.

Un darrer indicador de la situació econòmica és el de l'ocupació de les vacances. Els models més generalitzats són els viatges puix que s'ha citat per via d'exemple Mallorca, Badajoz, la Expo de Sevilla i Algeciras. I no sempre es va a veure la família que encara resideix al poble d'origen.

Es excepcional els qui no fan vacances. A vegades és per deixadesa ("dos o tres dies com a molt") i d'altres vegades és per problemes econòmics.

"Ya hace unos cinco años que no vamos de vacaciones al pueblo. Cuando los niños eran pequeños íbamos cada año a casa de los suegros porque sólo nos costaba el viaje y "prou"; pero ahora cualquiera se va de vacaciones".

3. L'escola de Sant Miquel en un context de pobresa d'instrucció

Un punt neuràlgic de la vida de Sant Miquel de Fluvià és l'escola pública. Al·ludint a una imatge prou característica podríem dir que és un espill a través del qual s'hi emmirallen moltes de les problemàtiques més quotidianes de la vida familiar i social del poble. I, per altra banda, l'escola pública ha servit malhauradament per a la construcció de molts tòpics negatius que giren entorn de la representació social del mateix poble.

Sembla que actualment la gent no en té queixa de l'escola; però de fet encara ressonen molts comentaris de fets que havien succeït, perquè l'escola ha passat èpoques molt difícils.

Un dels temes més recurrents és el canvi constant de mestres que provoca, al seu torn, la difícil adaptació dels nens i de les nenes. I sembla que és un cercle viciós i un peix que es mossega la cua perquè els pares es queixaven dels mestres amb l'acusació que canviaven massa i que treballaven amb la seguretat que l'estada a Sant Miquel no podia allargar-se més enllà dels dos anys que ensenyament els feia quedar -encara que n'hi havia que no hi arribaven- i els mestres es queixaven de l'agressivitat constant dels pares si intentaven fer anar amb rectitud els seus alumnes.

Aleshores els mestres, per la seva banda, preferien no enfrontar-se a la situació sota la perspectiva que això era una responsabilitat educativa temporal i d'una durada limitada: es tracta de passar el curs com millor es pugui.

Els conflictes més rellevants que hi va haver a l'escola provenien d'aquí: si el mestre renyava l'alumne, els pares donaven la raó a aquest i aquell nano es creixia.

"Si davant del nano fots un escàndol al mestre, aquell nano es creix. Una vegada un pare va dir a un mestre que li fotaria un tiro i aquest es va espantar molt. Sense voler ésser mal interpretat i sense voler fer accepcions de sexes, era clar que la mainada respectaven més els mestres que les mestres. I l'explicació és clara: estan acostumats que si el nano fa un crit, baixa una hòstia del pare perquè a la mare se la toregen; la relació home/dona la tenen molt clara aquesta mainada. El pare casca fort i a la mare se la toregen".

El resultat era el poc aprofitament dels alumnes i els pares culpabilitzaven obstinadament els mestres d'aquesta manca de rendiment.

"Si los maestros son hijos, se preocupan más y están más concienzados. Las maestras actuales son muy buenas y saben que tienen que luchar con este crío, y para el mismo crío es interesante que encuentre siempre al mismo profesor".

La temptació era acabar portant-los a l'escola fora de Sant Miquel, a Figueres per exemple. De fet, la població autòctona sol portar els seus fills a l'escola fora de Sant Miquel i l'escola del poble queda com el reducte dels alumnes de les famílies d'origen forani.

I és que la panoràmica era poc falaguera: els mestres no se'n preocupaven i els pares eren excessivament agressius (trencar una cadira a l'esquena d'una mestra o anar a l'escola amb l'escopeta de caçar; no solament amenaçant sinó pegant el mestre); en aquestes condicions els nens passaven justament amb el mínim. I el mestre deixava estar l'alumne perquè, per a tenir problemes, no valia la pena arriscar-se.

I el problema es trasllada a l'escola de Sant Pere Pescador on els alumnes hi van a cinquè de bàsica: allà els nens de Sant Miquel estaven força discriminats i en pagaven les conseqüències. La marginació que patien a Sant Pere és francament notòria.

"De todos los chicos de San Miguel, sólo tres han terminado los estudios; esto quiere decir que no han estudiado como debieran. Nos han contado que ha habido peleas y que han culpado por sistema a los de San Miguel. Incluso el conductor del autobús que, en vez de separar a dos chavales cuando ha habido una pelea y poner orden, ha parado el coche y los ha hecho bajar dejándolos en medio de la carretera. Ha habido quejas por ello".

De fet, n'hi arriben molt pocs a BUP i algú ha dit que

"Em penso que a Sant Pere els fan malbé a la mainada. Estic d'acord que no són angelets, sinó que més aviat és una mainada difícil; però ensenyament ha agafat la postura de dir als mestres: "féu el que pugueu" i per a fer de mestre amb mainada trempada i maca tothom en sap".

S'expliquen càstigs imposats sobre els alumnes de Sant Miquel que sonen a una música de temps ancestrals i completament superats: fer sortir dos nanos al pati a l'hora de dinar perquè el pare no pagava el menjador.

"Sempre arribes allà mateix: el nano no és culpable de res i s'ha de reclamar a ensenyament o allà on es vulgui; però els nanos havien de menjar".

Ara ha canviat molt el col·legi i hi ha molts menys problemes. Començant perquè es va posar els petits a l'edifici de baix rehabilitat per la gent del poble perquè es va pagar amb els diners de l'ajuntament sense cap ajuda d'ensenyament. L'ambient és molt maco i l'escola de dalt està força més neta i funciona més bé. I hi ha qui considera que és un col·legi de luxe que ni un col·legi privat es pot permetre.

I és que la generació que va fer el primer assentament a Sant Miquel no ha pogut o no ha volgut estudiar.

"Cuando uno es joven no piensa en estudiar y, cuando se hace mayor, ya es demasiado tarde".

No són pas pocs els que han realitzat tots els seus estudis a l'escola del poble quan van arribar de petits amb els seus pares i altres hi van anar fins a una determinada edat per a continuar-los fora. També n'hi ha que quan van arribar fa aproximadament uns 16 anys van intentar realitzar uns estudis professionals a Girona o a Figueres que van abandonar per problemes de la llengua, o també hi ha persones més grans que es van trobar amb dificultats de continuar per causa de la guerra civil espanyola.

Són l'excepció els que van arribar amb estudis realitzats (secretariat o estètica) a França en el seu assentament precedent. Fet i fet, en aquest aspecte no hi ha massa diferència entre la població autòctona i la que va venir posteriorment.

I sorprèn que en un context així hi hagi famílies que se sentin particularment preocupades pels estudis dels seus fills. Potser és aquella afirmació popular consistent en desitjar que els fills tinguin allò que ells no mai han pogut tenir.

"Tengo una estudiando en la universidad de Gerona para abogado y la otra ha estudiado secretariado y ahora hace por las tardes un curso de la Generalitat. La tercera, que tiene 16 años y le gusta mucho estudiar para la que arreglé un despacho arriba, se halla en el segundo de secretariado. Por mi parte estoy trabajando al máximo para que acaben los estudios".

Quan els fills encara són petits, s'acarona el somni de què puguin arribar a la universitat i que facin en aquest sentit tot el que desitgin, malgrat que en un esforç de realisme hom s'adona que això no serà gens fàcil. En la reflexió que segueix hom veu clarament elements incorporats de la cultura de la pobresa que es mou entre el fatalisme i el perillós sentiment d'impotència.

"Ya veo que esto no será posible y ellos ya van con la idea de que no van a ir bien empezando por San Pedro Pescador en donde se van a encontrar con problemas".

Es pensa en les activitats extraescolars i en els aprenentatges no reglats per tal de donar-los-hi una formació suplementària; un curs de màquina d'escriure a Figueres, o una continuïtat d'aprenentatge amb l'ordinador, o un curset de Taekwondo, per exemple.

Amb tot, la il·lusió de trobar un camí definitiu de sortida en la vocació futura personal dels fills, té un component esperançador pels pares, tot i que hi pugui haver la interferència d'una orientació escolar determinada.

"El dice que no quiere seguir con el ordenador porque en el colegio le han dicho de hacer mecánica y a él le interesa. Supongo que es para ir a estudiar mecánica; no sé como lo harán eso Tampoco le puedo obligar. A nosotros nos haría ilusión, porque si a él le gusta la mecánica...".

El més corrent és, independentment de les possibilitats econòmiques, o el deixar el seguiment d'uns estudis en mans de la voluntat dels mateixos fills,

"Si haguessin volgut estudiar més, jo ho hagués volgut; però no ho van voler".

o condicionar aquesta continuïtat a un aprofitament dels recursos efectivament oferts.

"A les dues nenes les vaig enviar a Figueres al col·legi; veia personalment que dels programes d'un curs només arribaven a la meitat. Inclús el mestre em va dir que ell, com a pare, també ho faria. La bàsica l'han de fer per nassos; però la seva continuïtat depèn de la capacitat; el que no penso és llençar els calés. Si serveixen, que estudiïn; però res de perdre el temps".

En aquest sentit no hi ha matisos a fer entre la població autòctona i la recent vinguda a Sant Miquel de Fluvià, encara que de moment pràcticament tots els que tenen títol universitari són fills dels catalans. A part que, com hem vist, hi ha molts pares que no valoren prou l'escola i volen que el seu fill o filla es posi a treballar.

Es interessant veure com, des de l'associació de pares de l'escola, donat que a Sant Miquel no hi ha res, s'intenta fer alguna cosa en aquests moments amb el ferm propòsit de contrarrestar la mala imatge que s'ha guanyat i que tothom reconeix.

"De otra forma es normal que hagan travesuras, porque al fin y al cabo son críos. Y la gente les da a éstas mucha más importancia de lo que son en realidad. A parte de lo que nosotros hacemos en la asociación, no hay nada".

4. L'assistència sanitària

La població de Sant Miquel, en general, acudeix habitualment, o només a la medicina pública, o comparteix l'assistència pública amb la privada. Segons sembla, la gent sol tenir alguna altra protecció sanitària a més de la seguretat social.

Segons ens han dit repetidament, sembla que la raó d'aquesta doble protecció és la lentitud burocràtica de l'assistència sanitària pública. Aquest procés lent s'aguditzava de manera forta quan es tracta de les urgències de Figueres per causa de les esperes inacabables; s'hi pot entrar a les nou del matí i no sortir-ne fins les dues o les tres de la nit. Hom hi entra de seguida; però has d'esperar en una cadira i fins que et toca t'hi pots morir. Això sí, el que és cert és que una vegada et toca, t'atenen molt bé.

El metge de Sant Miquel de Fluvià és el mateix de Sant Pere que hi acudeix dos dies a la setmana, els dilluns i els divendres. En la hipòtesi que hom es trobi amb alguna necessitat, es pot anar a Sant Pere on hi té la consulta els dimarts i pels especialistes amb la disponibilitat prèvia del volant es va a Figueres.

Si l'eventualitat que es presenta és una urgència o una intervenció quirúrgica, s'ha d'anar directament a Figueres amb una ambulància que està a disposició de la gent del poble des de fa un parell de mesos, encara que moltes vegades es soluciona amb el cotxe particular. De mica en mica s'ha anat millorant les coses. Alguns tenen un metge habitual al mateix hospital de Figueres i els nivells de satisfacció són força elevats. La població està força ben atesa.

"En general se resuelve bien; no me quejo. En este sentido no hay problema ni lo ha habido".

Pel que es refereix als parts, l'atenció a Figueres és molt bona i ha suscitat grans elogis. No fa tants anys hi havia una comadrona a Torroella de Fluvià que era una persona gran que atenia diligentment les emergències; és per això que molts parts es feien al domicili. Actualment el sol anar directament a Figueres àdhuc pel control rigorós dels embarassos.

Algú ha manifestat el desig que el metge de capçalera habitual visqués al poble mateix, encara que es suposa que el nombre de cartilles no ho permet. De totes maneres, s'ha manifestat que no es pot condicionar la residència del metge a l'obligació per part del municipi de procurar-li una casa i aquest discurs s'enllaça directament amb un judici de valor generalitzat sobre la persona del metge.

"El médico ya gana "prou" al cabo del mes. Es médico de todo el entorno y, si viene un forastero y le llama, le clava una buena factura. Además, tiene a las personas en iguala que hay que pagar mensualmente y, si no la pagas, no te atiende. De hecho vino con un dos caballos estropeado y está viviendo en una casa muy buena además de lo que tiene por ahí. Es muy pesetero".

Moltes persones només hi acudeixen per a fer-se receptes; per petites consultes es prefereix anar a la farmacèutica perquè és acollidora, escolta i sempre rep bé; en contrast amb el metge amb qui no tens ni temps de passar la porta.

El que és cert és que el metge, en situacions greus, és un home que compleix.

"Mi hijo el mayor cuando nació estaba muy malo y por mi parte con el médico no he tenido queja y con mi hijo lo aceptaba todo; pero si vas al médico para que te recete algo, ni te mira y te hace directamente la receta. Puede ser que ya nos conoce de tantos años y sepa para cada persona de qué va; éste es mi parecer".

El tema de les iguales per part del facultatiu s'argumenta dient que, si un dia feiner passa alguna cosa, pots tenir la baixa immediatament. De fet, ell ja es preocupa de no signar cap paper de l'igual. S'ha explicat el fet que no hi hagi hagut queixes ni s'hagi denunciat perquè a Sant Miquel de Fluvià la gent és molt humil i el metge encara és el metge; als pobles el capellà i el metge són intocables. S'ha insinuat que amb una carta amb signatures de testimonis se li podria donar un bon espant o ensurt i que això s'ha de fer algun dia.

La gent diu que, quan està de vacances i hi ha un suplent, les hores de visita s'allarguen en contrast amb el metge habitual que, si la gent no surt corrent, t'exposes que ja no hi sigui.

Una altra cosa que no agrada gens és que sempre està fumant i tira el fum a l'aire en un local petit i tancat i amb persones que més o menys alguna cosa de salut tenen. Quan se li ha advertit de la inconveniència del fum, la seva resposta és sempre la mateixa: "vostè ho tindrà pitjor perquè hauré de sortir cada cinc minuts i s'haurà d'esperar".

Els anys 1975 o 1976 hi havia un metge que era molt amable i, com que era negre, la gent no el va acceptar. Es va instal·lar al poble i, quan la gent no podia, ni cobrava. Tot just es començaven les cases i no hi havia llum ni aigua i ell anava on fos que el cridessin; però, donat el seu color de pell, la gent no el va voler i se'n va haver d'anar.

Finalment, hi ha problemes d'inadaptació infantil a l'escola que, amb l'assessorament i la recomanació del psicòleg, segueixen un tractament periòdic de psicologia i psiquiatria infantil a centres de fora. El professional que hi acudeix periòdicament és de l'Equip d'Assessorament Psicològic (EAP) de Figueres.

5. Les relacions socials a Sant Miquel de Fluvià

Hi ha robatoris a Sant Miquel de Fluvià perquè entren a moltes cases aïllades i solitàries; però sembla que no amb més intensitat que en altres pobles. Es tracta de "rateros o raterillos", com diuen els nostres informants.

I també corre la droga, precisament perquè els nois i noies en parlen i la gent se'n fa ressó, i es rumoreja en converses contínuament. Això mobilitza la guàrdia civil; però els actors de tots aquests fets generalment no tenen res a veure amb el poble. Diuen que hi ha molta droga; però ningú ha vist mai res. I se'ns ha citat una expressió d'un sargent de Camallera que deia que "a Sant Miquel de Fluvià hi ha molts delinqüents; però poca delinqüència".

"La guardia civil ya está al tanto y cuando se movilizan es porque ha sentido algo. Sin embargo, aquí en el pueblo por descontado que no; son de fuera que vienen por ahí los fines de semana. No droga, sino porros de esos; de otra cosa nada".

Tot plegat ha anat generant una mala imatge sobre Sant Miquel de cara a l'exterior i la gent n'és molt conscient.

"Per la meva feina, puc dir que conec la gent i no hi ha problemes de convivència a Sant Miquel per causa de desordres. Per exemple, no he tancat mai el cotxe amb clau".

Amb motiu de les festes que, bàsicament, són tres (Sant Miquel, el mes de maig i la d'agost que és la dels adalosos; "ésta es la mejor de todas") hi ha molt bona harmonia i són molt participades, és divertit i l'ambient alegre. La relació entre la gent és fàcil perquè pràcticament tots són amics i coneguts, tot i que es pugui donar algun cas excepcional d'una veïna que no es parli amb una altra.

"Hay mucha hermandad porque aquí es como si todos fuéramos de familia; te juntas con uno, te juntas con el otro, a tomar el cubata...".

Els joves solen marxar a les discoteques i a les festes majors y aleshores "mayormente quedan los mayores". Però hi participa tot el poble y el que no hi va és perquè no vol.

De fet, a les festes del poble actualment no es paga res; entre l'ajuntament i els ingressos de les consumicions es cobreixen les despeses. La gent gran encara recorda com no fa tants anys cada casa donava una quantitat de 2.000 o 2.500 pessetes per família amb la molèstia sobre afegida d'haver d'anar casa per casa. I, aleshores, els músics es repartien per les cases, el que suposava que a més de pagar, s'havia de mantenir els músics. Actualment es fa d'una altra manera: hi ha qui s'ocupa de les taules i del bar amb l'ajuda de l'ajuntament.

Tothom al.ludeix amb un cert orgull a la sala gran que s'acaba de construir fa quatre mesos i "que es muy guapa". Ha estat pagada pel poble. La inversió que es va fer en la mateixa oscil.lava entre els vint-i-vuit i els trenta milions i s'hauria de treure més rendiment a la sala perquè hauria de servir més que per les tres festes que hi ha durant l'any. Està apagada per manca de diners.

Un element d'important de cohesió a Sant Miquel de Fluvià és el futbol entorn del qual hi ha en aquests moments molta afició i un molt bon ambient. Ara, pràcticament tots els jugadors, que tenen entre 22 i 24 anys, són del poble mateix menys un que ve de Figueres; l'afició es demostra fins el punt que els mateixos jugadors es paguen els desplaçaments i la fàbrica d'embotits, el propietari de la qual fou durant dues temporades el president, els hi ha comprat les camisetes. El futbol és, segons en diuen, bàsic per integrar la gent.

Històricament, el futbol també ha contribuït a crear una mala imatge del poble i de la gent de Sant Miquel; tenia molt mala fama. S'havia arribat a moments que ni la guàrdia civil ni els àrbitres volien venir a Sant Miquel.

"Aquí en San Miguel hubo un tiempo que lo del futbol era serio".

"La mala fama d'aquest poble ve del futbol; hi havia una època que era de por. Els hi vaig dir que no podia continuar, altrament la marca que portaven a les camisetes agafaria també mala fama".

A l'època dels conflictes, no hi havia ningú de Sant Miquel: un encarregat d'una empresa de fora el va agafar pel seu compte i el va fer pujar de categoria amb jugadors contractats que venien de fora. Fou aleshores que es va guanyar a pols la mala fama.

Això és aigua passada perquè ara no hi ha problemes i ha canviat molt; és una altra generació i un altre estil de vida i, com ha estat dit, la quasi totalitat són del poble mateix, estan animats i van al mig de la classificació.

La ubicació del camp de futbol ha passat també les seves dificultats perquè el camp de futbol no era ni de l'ajuntament ni del futbol; els hi deixaven quatre propietaris que no s'acabaven mai de posar d'acord per la venda en un estira i arronça carregat de relacions difícils i de xantatges. Ara ja és de l'ajuntament i hi ha llum i tot.

Un tema prou interessant és el del govern municipal. La primera legislatura de la democràcia fou presidida per Joan Vila, la segona per Josep Fígols, la tercera per Manel Martí i la quarta per l'alcalde actual Lluís Serra. Cap dels alcaldes depenia de ningú i no tenien res a perdre perquè mai va cobrar un duro; només aquest darrer es pot dir pròpiament que és un polític clarament definit dintre d'una línia de partit i concretament del partit socialista.

Això fa que, segons els nostres informants, la seva gestió tingui un caire polític cautelós i de no enfrontament amb determinades instàncies polítiques; d'una banda perquè "els que aspiren a pujar estan collats" i, de l'altra, no s'escapa a la gent que això pot ésser beneficiós perquè serveix "per a què puguin venir més calés al poble".

Segons l'opinió de la gent, aquesta voluntat d'obtenció d'ajuts és la que explica que hi hagi tants afiliats al partit socialista entre els veïns de Sant Miquel; de cap manera és signe de fidelitat a una doctrina ideològica d'esquerres, puix que els problemes i enfrontaments amb els rics del poble que van tenir alguns antecessors en tota la seqüència urbanística i residencial que s'ha relatat precedentment, posen en evidència una pràctica real d'una doctrina d'esquerres.

No s'escapa a la gent que, quan en Lluís Serra va accedir a l'alcaldia, es va trobar amb un ajuntament carregat de deutes per causa d'una gestió més que dubtosa del consistori precedent que va deixar un dèficit de varis milions, puix que l'immediat l'anterior havia deixat vuit milions de superàvit. Es per això que els ciutadans fan un esforç de comprensió de cara a les seves posicions obertament declarades.

"Al alcalde actual se le ve un poco fanático; pero esto mantiene al pueblo unido y estamos contentos con él aunque nunca está todo el mundo de acuerdo. Además, quiere demostrar que hace algo porque aquí han venido muchas personalidades y demuestra que se mueve. Y las personalidades vienen, aunque si no vinieran después del arrasamiento que ha hecho... !

Tiene el proyecto de hacer unas viviendas por aquí arriba. Veo que el hombre por lo menos quiere hacer algo y aquí ha arrasado con trescientos y pico de

votos; sólo los comercios no votan socialista. Hay mucho más andaluz, gente humilde y parados".

Un retret que es fa a l'actual alcalde és el de que s'embarqués amb una sala de festes sense demanar subvencions ni res; sembla que hi hauria d'haver-hi un ordre de valors i que es miri molt amb què es gasten els diners.

"Tenim els carrers plens de forats i s'ho van anar a gastar amb això. Quan les obres són acabades, està molt bé; però no es pot oblidar que això ha endeutat el poble encara més".

La interrelació entre la comunitat autòctona i la immigrada, per a uns no és problemàtica, "L'únic problema que hi ha hagut és la ignorància i el que és ignorant és també desconfiat. Per argumentar raons, criden. Però problemes amb ells no n'hi ha hagut. Hi ha més problemes amb els catalans de sempre que no pas amb els castellans".

"En general aquí en el pueblo no se ha visto mucha diferencia entre los andaluces y los catalanes, entre la gente con dinero y los sin dinero".

Però per a d'altres, matisant contradictòriament l'afirmació precedent, diuen que aquesta interrelació és problemàtica sobretot amb motiu de les festes on les distàncies són ostensibles. Es fan fàcilment grups. Tothom hi va i es manté en el si del propi grup. Sense ésser una distància massa oberta entre gent autòctona i immigrada, alguna cosa es manifesta en aquests moments forts de la col·lectivitat.

"Hi ha moltes distàncies: això del racisme i la xenofòbia existeix. Hi ha de tot".

Per les persones de Sant Miquel de Fluvià, a la gent se l'ha d'entendre en tant que n'hi ha que no s'han volgut integrar i que no s'integraran mai de la vida. Hi ha persones que es discriminin soles i, si es segueixen les normes, siguin bones o dolentes, ningú discriminarà ningú. Es diu que a la gent se l'ha de valorar pel que és i no per la seva parla o pel lloc de procedència.

Hi ha tres trets culturals de la població immigrada que la diferencia de la població local. El primer és el gran respecte que manifesten pels seus fills.

"A vegades es barallen entre ells, perquè els andalusos una cosa que tenen és que la mainada és sagrada. Es tiraran a matar per qualsevol tonteria; però no en toquis ni un".

El segon és l'original concepte de la relació home/dona del qual n'hem fet esment més amunt quan parlàvem de la inadaptació dels infants a l'escola.

I el tercer és el seu hàbit matrimonial i nataliste que els porta a casar-se prematurament i a tenir una prole nombrosa; aquest darrer està en camí de modificar-se ràpidament.

"Hi va haver superpoblació perquè al principi aquestes famílies venien amb vuit, nou i fins i tot quinze criatures i la gent es casa molt jove. Ara ha posat seny, perquè els fills d'aquells matrimonis tenen només dues o tres criatures; la gent és més madura i té més coneixements".

6. Els desigs explícits dels habitants de Sant Miquel de Fluvià

Més enllà dels temes concrets objecte de la nostra conversa, els nostres interlocutors han expressat moltes vegades desigs entorn de coses que caldria afrontar al poble de manera més o menys immediata. Es la resposta a la pregunta: què cal fer ara a Sant Miquel de Fluvià?

Un primer paquet de suggerències fa referència a les grans obres infraestructurals. La primera cosa i més urgent sembla que és la d'acabar l'asfaltat dels carrers tasca que suposa una inversió no gens desestimable. Una segona suggerència que no suposa una inversió tan important és la d'acabar d'arreglar el camp de futbol. Per altra banda, també s'hauria de fer més gran el lloc de la consulta del metge que antigament havia estat la presó, el calabós, encara que ningú recorda amb certesa haver-hi vist mai ningú.

Un segon paquet fa referència a la vida quotidiana de les persones. I, abans de tot, fer a Sant Miquel alguna cosa pels nens o les nenes, perquè "es que no tienen nada". Se'ls prohibeix jugar a futbol a la plaça i, com que tanquen l'escola, han d'anar a jugar al camp de futbol.

"Y yo como madre no me gusta que vayan a la otra punta a jugar a la pelota y menos ahora tal como está la vida que se pueden llevar a los críos. Lo que haría falta es un parque o algo donde los críos puedan jugar".

I un problema molt greu i invocat sovint és de l'habitatge per les parelles joves que volen casar-se i es veuen obligades a anar a residir fora del municipi perquè aquí no en troben a preus assequibles i populars. L'especulació i les expectatives de guany que s'han generat fan que sigui completament impossible accedir-hi.

Aquestes són les demandes de la població expressades en el diàleg de les nostres converses.

REFLEXIONS FINALS. A MANERA DE CONCLUSIÓ

1. Sant Miquel de Fluvià, com ens ha dit algú, s'ha guanyat a pols una mala imatge; la representació social que se'n ha fet i el tòpic que s'ha anat construint, tenia certament un fonament en la realitat.

El que passa és que, quan hom aprofundeix en la problemàtica sociològica que ha donat peu a aquesta construcció social, no és difícil entrar en la convicció que la representació social construïda és enormement dèbil i dubtosa. Segurament que és d'aquelles realitats que es reproduïxen a si mateixes i que, com si es tractés d'una bola de neu, s'ha anat engroixint com en espiral de tal manera que saps molt bé on comença i que no endevines exactament quan s'acaba.

Les realitats suposadament problemàtiques de Sant Miquel de Fluvià, de les quals en parlarem tot seguit, tenen la virtualitat de trencar l'esperada "normalitat" cultural i social d'una comarca i el seu país; aleshores són susceptibles de rebre l'etiqueta de la diferència, que sempre serà relativa a l'espai i al temps en la que es dona i que sempre dirà relació a un punt de vista central, considerat "normal" i esperable en la població d'un municipi dintre d'aquella àrea geogràfica.

Amb això només volem dir que l'anàlisi que hem realitzat sobre Sant Miquel de Fluvià ens demostra que les coses s'han de relativitzar i que mai podem prendre absolutament l'anècdota com si es tractés de la categoria definitòria i determinant d'una realitat col·lectiva.

Es un principi bàsic en la nostra disciplina, com dèiem ja en la introducció, partir del "problema social" per a veure'n els seus determinants, les seves interpretacions i els seus factors explicatius; és a dir, no ens podem quedar amb la façana, sinó intentar veure el problema sociològic que hi ha al darrera. Es el mateix que dir: "les coses no són tal com ens diuen i ens les volen fer veure, sinó que es fa necessari descobrir-ne l'entrellat". Aquesta és la gran emoció de la sociologia.

2. La deteriorada imatge de Sant Miquel pren arrancada de tres supòsits certs entorn dels quals s'ha anat fabricant l'estereotip qualificador: la forta presència de persones vingudes de fora, la problemàtica específica que s'ha centrat a l'escola i les tensions generades a l'interior de la dinàmica del futbol. I l'estereotip sempre és una generalització simplista que, tenint fonament en la realitat, acaba exagerant un aspecte parcial d'una determinada realitat.
3. La gran presència de població immigrada que singularitza Sant Miquel de Fluvià dels pobles de la comarca ha donat al municipi una fesomia diferent i ha contribuït en gran manera a facilitar una imatge del poble marcada i etiquetada amb l'estigma de la diferència.

La raó en què es basa aquesta diferència és exclusivament la d'un poble amb pobladors foranis, que parlen una llengua diferent i que tenen una cultura pròpia i diferenciada. D'aquí a veure Sant Miquel de Fluvià com un poble "estrany" hi va només una passa, un petit esglaió. La ideologia de la diferència per respecte a un model català i empordanès considerat "normal" i esperable fa exclusivament la resta.

Des d'aleshores, Sant Miquel de Fluvià serà contemplat com un poble diferent singularitzat només i únicament per l'origen social i cultural majoritari dels seus habitants. La construcció social realitzada ja farà la resta: és el poble de treballadors que subsisteix amb uns mitjans de vida anormals, diferents i estranys i són per tant uns indesitjables, responsables de la delinqüència i de la droga, marcat amb una presència forta de l'atur i de la recerca d'uns mitjans de vida atípics que violen deliberadament la normativa vigent. Les conseqüències d'aquest tòpic no cal tenir massa imaginació per descobrir-les.

4. L'escola ha estat una font de tensions entre els pares i els mestres; l'aprenentatge escolar se n'ha ressentit fins el punt de fer inútils els esforços dels mestres per a la transmissió dels coneixements als seus alumnes.

El desgast emocional dels diversos professionals de l'ensenyament davant de la manera de comportar-se dels alumnes i de l'agressivitat conseqüent dels pares o mares, ha produït que el mestres hagin vist la seva permanència a l'escola com una mena de càstig o de desterrament i que, per tant, l'escola de Sant Miquel hagi esdevingut amb els anys una mena de fantasma dintre les possibilitats alternatives de dedicació a la seva tasca.

La confirmació d'aquesta lectura només cal anar-la a buscar a Sant Pere Pescador on els alumnes que provenen de Sant Miquel de Fluvià són problemàtics, es guanyen amb fonament totes les sospites i reben els càstigs més durs.

La imatge negativa i perillosa de l'escola de Sant Miquel de Fluvià en la construcció social del tòpic, sense transcendir la vida interna del mateix municipi, aconsegueix generar entre el cos dels ensenyants una representació social que arriba a posar en evidència la inutilitat de tota mena d'esforç pedagògic del professional i la conveniència d'evitar la possibilitat d'un nomenament que podria impedir el progrés personal del mestre; només permet fer els mèrits suficients per a poder accedir a etapes superiors i l'escola acaba essent un trànsit.

Per altra banda i davant del panorama, les mateixes famílies, conscienciades de la importància dels aprenentatges escolars, contempen la necessitat de proporcionar una ensenyança lluny del poble amb l'intent de garantir uns currículums escolars acceptables pels seus fills.

El resultat d'aquesta visió és que l'escola del poble queda com el reducte dels alumnes fills de famílies immigrades, amb tots els problemes d'inserció i de relació social que això comporta.

5. Les tensions del futbol han abonat històricament la fabricació d'una imatge conflictiva del poble, no solament refermant la representació social que dona la forta presència de persones d'origen forà, sinó donant la impressió real i amb fonament de causa que l'agressivitat és una constant i que, per tant, l'equip de futbol de Sant Miquel és perillós.

El públic fanàtic en la defensa dels colors locals s'expressa en castellà i el comportament de la gent dintre i fora del camp es mou amb una gran dosi d'intolerància. La imatge resultant és el crit que s'especifica quan es diu: "vénen els de Sant Miquel", i la resposta prèvia ja és d'hostilitat; n'hi ha prou amb una lleugera guspira per a confirmar els temors dominants.

6. Els tres components esmentats d'aquesta construcció social, han contribuït a l'ensems a fer de Sant Miquel de Fluvià un poble a evitar; és sobre aquests tres pilars, amb fonament a la realitat empírica, que la representació social del poble carregada de tòpics s'ha anat fabricant.

Hi ha qui ha dit, aguditzant la seva anàlisi, que el tancament dels nouvinguts dintre de la seva pròpia cultura és una mena de resposta als nivells d'explotació que aquesta població forània va patir. No deixa d'ésser una interpretació més o menys respectable.

El fet és que els components classistes de l'acolliment amb l'aprofitament lucratiu dels propietaris que, al mateix temps, tenien aleshores responsabilitat política a l'ajuntament, són absolutament inseparables. Foren uns aprofitats especuladors que es van enllamir amb la possibilitat d'uns guanys suplementaris fets a l'esquena d'una població que demana un lloc i un espai en una col·lectivitat catalana.

Per altra banda, les circumstàncies de l'assentament són absolutament circumstancials: el passatge del tren, l'adquisició d'uns terrenys relativament econòmics, l'oportunitat clara d'estalviar-se uns costos econòmics amb la pròpia capacitat manual, etc. Però, en definitiva, els terrenys d'ocasió no ho serien tant del fet que l'estalvi i l'oportunitat del primer moment es convertirien en costos suplementaris i obligats al moment de l'oficialització de la urbanització.

El tema central és d'uns aprofitats especuladors davant d'una població que vol subsistir, uns que tenen tot el poder i d'altres que no en tenen, uns que disposen d'un potencial de negoci i d'altres que només cerquen una estabilitat. El negoci lucratiu davant l'estabilitat necessària; la trobada d'ambdós serà aparentment beneficiosa per a tots, però posa en evidència unes tensions de classe indiscutibles: els explotadors i els explotats, els dominadors i els dominats.

No podem oblidar la gènesi del creixement urbà i residencial en aquestes condicions; la desorganització social es troba garantida. Es així com trobem una expansió urbana feta en condicions extraordinàriament precàries i un assentament al nucli del poble en unes condicions d'habitabilitat francament insostenibles.

Tot plegat no és fruit de la casualitat, sinó del procés especulatiu original que ha donat naixement a un Sant Miquel de Fluvià carregat, d'una banda, de greus costos socials per part de la població amb carències i que els ha de suportar obligadament (amb la dispensa als antics propietaris d'una despesa indefugible en condicions de legalitat de la urbanització) i, de l'altra, amb una necessitat urgent de disponibilitat d'habitacles per a gent jove en el context d'una precarietat i condicions d'habitabilitat que impulsen el refús d'una residència en unes condicions que són evidentment intolerables.

Sense voler apretar excessivament l'accelerador en aquest tema, els problemes d'integració i de distància entre les dues comunitats, l'autòctona i la immigrada, neixen del tancament simbòlic respectiu d'ambdues; el record de l'explotació urbanística no és una dada favorable a la intercomunicació i el contacte. I, mentre no hi hagi una comunicació sincera, es reproduïx el tancament i la distància i, com si es tractés d'una altra espiral inacabable, es va reproduint el mite simbòlic de dues comunitats separades pel llistó de l'autenticitat: els que ho són o no només tenint en compte l'origen.

Es inútil argumentar en aquestes condicions que una gran part ja han nascut a casa nostra i que són ciutadans de ple dret de Catalunya; el pes del mite supera qualsevol racionalitat.

El problema de la incompatibilitat cultural està servit. No és que la integració sigui un problema unilateral d'una o l'altra comunitat per manca d'obertura o per incapacitat col·lectiva d'integració, sinó que s'interposa el mite de la diferència que, d'una manera inconscient, es va constituïnt en ideologia de la distància que, com una bola de neu, cada vegada es fa més gran i irreconciliable.

7. La greu problemàtica escolar plantejada es veu durament afavorida pel contrast i, també, la distància entre la burocratització de l'ensenyament i les necessitats reals de l'escola de Sant Miquel de Fluvià.

Les instàncies internes de l'ajuntament i les externes dels serveis territorials d'ensenyament de Girona han afavorit considerablement aquesta difícil situació. L'escola de Sant Miquel de Fluvià no necessita només i únicament recursos que no sempre s'han trobat, sinó que el que necessita és un tracte especial i, podríem dir literàriament, afectuós, de cura i mims especials.

La persona del mestre ha de trobar un tracte delicat i estimulador per a treballar en les condicions que exigeix el centre i l'alumne amb les seves famílies necessiten una consideració apropiada de l'escola per tal de garantir-ne el seu rendiment. La por al reconeixement d'escola conflictiva per part de l'ajuntament i la fredor administrativa i

burocràtica en la qual la Direcció General d'Ensenyament ha tractat la institució, suposen un impediment gravíssim per trencar d'una vegada per sempre la llosa contradictòria que pesa sobre el centre.

Els beneficis que comportaria la consideració de centre d'atenció especial són necessaris. I no hi valen consideracions marginals d'honor o de recursos que es puguin argumentar des de l'administració; ni la vergonya pública ni la traba burocràtica han d'impedir que les coses siguin pensades en funció de l'eficàcia pedagògica i, en darrer terme, en avantatge pels mateixos alumnes i, més enllà encara, pel poble mateix.

Dóna la impressió que, entre uns i altres, la casa es troba bruta i mal endreçada sense tenir una consciència real que els beneficiaris de qualsevol intervenció que es promogui és en avantatge de la finalitat de la institució escolar i dels que directament hi estan vinculats: els mestres i els seus alumnes. I és a partir de l'escola que es promou la normalització lingüística, la relació entre les persones i la interculturalitat. En definitiva, hi ha massa problemàtiques que estan lligades a l'escola per a no tenir compte de la importància de treballar seriosament i decididament en el tema.

8. Una consideració que no ens sembla desestimable i que, amb ànim de preveure el futur, s'hauria de tenir en compte és la forta reproducció de les pautes culturals que són transmeses des de generacions anteriors en un context que només fa que afavorir-la.

Si l'escola es troba en un atzucac o carreró sense sortida on s'hi manifesten les tensions entre ambdues comunitats, no solament perquè l'escola del poble ha quedat com "la dels castellans", sinó perquè la desídia administrativa i burocràtica no la té suficientment en compte; si les festes i actes col·lectius estan marcats per la distància i la separació entre la població autòctona i la que provenint de fora ha fet un assentament a Sant Miquel de Fluvià, consolidant un tancament entre ambdues cultures; si el futbol ha patit les contradiccions d'un passat centrat en la competitivitat i el fanatisme dels colors locals a través de la manipulació de qui volgué generar un ascendent de categorització i prestigi esportiu per damunt dels interessos veritablement esportius de la joventut del municipi que estava interessada en la pràctica esportiva; si... ens trobem en una difícil conjuntura que no permet cap variació ni canvi de sentit en la vida quotidiana de Sant Miquel de Fluvià.

De retop, és difícil que la representació social que s'ha construït des de fora pugui ésser modificada. Tot contribueix a enfonsar més i més Sant Miquel de Fluvià en la situació present i nega les expectatives de què la segona o la tercera generació d'habitants del poble puguin suposar un factor de canvi del fet que es troben com bloquejades per causa de la reproducció dels models que han donat peu a la lectura negativa que se'n fa des de fora.

No pensem que les actuacions, siguin les que siguin, vagin exclusivament encaminades a potenciar els interessos d'una o altra comunitat; seria un error imperdonable encara que estés conduït amb la major bona fe del món.

El resultat d'aquesta anàlisi hauria d'ésser una amable invitació a elaborar polítiques positives d'intervenció centrades, bàsicament, en dos eixos que no són massa independents l'un de l'altre: l'escola i el treball.

Tota actuació ha de tenir la preocupació de construir lentament i progressivament una nova realitat amb aquella mirada de totalitat que esmentàvem en la nostra introducció. Al cap i a la fi el treball que cal fer a Sant Miquel, si algun problema hi ha, és de treballar àrduament per la integració i la interculturalitat; problemàtiques que, per altra banda, ara sabem molt bé d'on neixen.

SUGGERENCIES D'INTERVENCIÓ SOCIAL

1. Una primera és la que es refereix a la infància. Per això fer, ens atenim amb alguns matisos a les propostes manifestades a l'Estudi socio-econòmic, educatiu i psicopedagògic del Col·legi Públic Vallgarriga de Sant Miquel de Fluvià, (Consell Comarcal de l'Alt Empordà, juliol 1992) dut a terme per un equip pluridisciplinar integrat per l'assistent social, educador, psicòleg i mestres del mateix poble.

Cal un programa de política de la infància que sigui global i amb una voluntat d'intervenció amb influència en tots i cadascun dels aspectes de la vida quotidiana local.

Un primer moment d'aquest programa és l'escola. Pensem que no hi ha raons imaginables que puguin condicionar o fer actuar amb gasiveria o reduccionismes en aquest sentit, tot començant pel recolzament incondicional dels mestres per tal de donar-los-hi les seguretats que manquen ara i poder garantir-ne una mínima estabilitat. Es tracta que no hi hagi cap element que suposi un impediment a un més que indispensable treball d'equip o a una intercomunicació efectiva necessària per la tasca dels professionals de l'ensenyament.

L'escola com edifici i com a centre docent mereix totes les delicadeses imaginables en tant que és el punt d'arrancada de molts problemes que es poden presentar als adolescents i joves en un futur relativament pròxim; des de la relació entre ells a la inserció laboral futura.

Un programa coherent d'infància ha de comptar en l'espai extraescolar amb un centre obert per tal de potenciar els recursos individuals per a què el nen o nena pugui modificar i enriquir hàbits, generar vïncles afectius, edificar comportaments socials i potenciar capacitats que massa sovint es troben desviades.

El centre obert seria responsable de l'adquisició d'hàbits d'higiene, de l'aprenentatge de la convivència i de la relació amb els altres disminuint l'agressivitat, de treballar els impulsos cap a la creativitat en tasques manuals i de joc que serveixin com a mitjà d'expressió i treballar sobre la socialització i la integració a la comunitat més àmplia.

A partir del centre obert es podrien organitzar activitats esportives i, durant les vacances escolars, activitats d'estiu com casals i colònies que favoreixen el treball i els projectes col·lectius entre els infants.

Paral·lelament, s'hauria de pensar també amb una aula/taller, no necessàriament diferenciada de l'escola o del centre obert, enfocada a què el nen conegui diferents materials i diverses tècniques i comenci a familiaritzar-se amb les exigències i requeriments d'una tasca laboral disciplinada i estricta.

Aquest programa integral d'infància necessita de la col.laboració d'un animador socio-cultural o d'un educador que estigui disponible per orientar la tasca a realitzar a l'interior dels diversos centres i de fer un seguiment dels infants al carrer en estreta col.laboració amb els mestres.

2. Encara ens és difícil avaluar la dimensió exacta de l'atur juvenil a Sant Miquel de Fluvià; però el que sí està clar és el risc de treball precari o inestable de la gent jove.

Una proposta que ens sembla raonable és la de que aquell treballador social que acabem de suggerir faci un seguiment individualitzat dels nois i noies del poble; no amb la finalitat de controlar res, sinó amb l'objectiu de detectar les situacions o els grups hipotèticament conflictius per tal d'imaginar els tipus d'ajudes que cal potenciar en cada cas per tal lograr una socialització apropiada a cada moment.

3. Cal lograr un rendiment social del local col.lectiu encara no inaugurat. Amb la mirada posada en la necessitat d'integració de tota la gent, caldria articular al seu entorn una comissió de veïns que sigui capaç de donar-hi vida amb la programació de trobades i festes col.lectives. No pot ésser que només serveixi per a les festes tradicionals del poble, sinó que ha d'esdevenir un instrument dinàmic per a cohesionar les persones i les famílies.
4. S'hauria de pensar amb una escola d'adults amb incidència cultural i social entre la gent. No es tracta tant de donar títols acadèmics que la gent no va poder obtenir al seu moment, sinó que està cridada a ésser un instrument recuperador de la dinàmica de la mà d'obra i de comprensió cultural i crítica de la realitat quotidiana; des de l'ús dels mitjans de comunicació social fins a la comprensió del nostre sistema productiu, des del maneig del diner als temes vinculats amb la salut.

En aquest sentit, pensem amb una concepció àmplia i global del tema de la salut; més enllà de l'absència de malaltia: des de la dietètica i hàbits alimentaris a la cura odontològica, des de la prevenció d'actituds agressives a l'educació sexual i la planificació familiar. L'educació d'adults hauria d'assumir els dèficits de coneixement que l'escola tradicional no ha pogut aportar i que l'assistència mèdica habitual no resol de cap manera.

5. Finalment, pensem que les perspectives demogràfiques de Sant Miquel de Fluvià no són massa bones. Si a això hi afegim el bloqueig d'habitatge que pateix en aquests moments la gent jove, entre la degradació de l'habitatge del nucli antic i les difícils condicions d'expansió urbanística actuals, Sant Miquel de Fluvià pot esdevenir un poble envellit amb els problemes que genera tota població excessivament gran.

S'imposa la necessitat d'impulsar una política d'habitatge que s'adigui a les expectatives d'una demanada no massa solvent -per tant, habitatge social i assequible- com a condició

de dinamització futura d'una població que pot tenir el risc de quedar relegada a una situació previsible d'inactivitat i de bloqueig.

EPÍLEG

"El resultat de tota tasca d'investigació hauria de posar en relleu la denúncia de la irracionalitat dels processos i de les relacions socials", segons deixa entendre l'escola crítica de Ciències Socials.

No ens podem evadir d'una presa de consciència crítica de les conseqüències que comporta l'existència de contradiccions socials greus en la vida quotidiana de la gent; en el cas concret, de Sant Miquel de Fluvià.

Hem pogut contemplar els elements d'on neix una imatge social negativa del municipi; imatge que hom necessàriament ha de relativitzar quan es tenen en compte totes les determinacions sociològiques que han contribuït a crear-la. Entendre els processos que es donen contribueix a entendre el procés general de producció i reproducció del sistema.

La funció del sociòleg és contradictòria i conflictiva perquè, paradoxalment, facilita la possibilitat d'obtenir una mirada crítica sobre els processos. La investigació sociològica no és mai objectiva perquè la separació entre el subjecte i la realitat humana que s'investiga és falsa. El professional de la sociologia també és un subjecte en evolució i la investigació modifica tant el procés que s'investiga com el sociòleg mateix.

Desvetllar el sentit dels processos socials per a despullar-los de seva càrrega irracional, vol dir anar més enllà d'un paper subsidiari del poder i també ésser portador d'un missatge que es presta a una intervenció. Hem de fer un esforç per a recuperar el pensament dialèctic; és a dir, veure el que és real com a contradictori: una tasca mai acabable. La teoria social ha d'ésser un instrument de comprensió de les realitats socials.

Aquesta és la perspectiva amb la que hem volgut dur a terme aquesta anàlisi de Sant Miquel de Fluvià.